

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра теорії та методики початкової освіти

Лавренова М.В.

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
З КАЛІГРАФІЄЮ: ОПОРНІ КОНСПЕКТИ
ЛЕКЦІЙ (Ч.2)**

для студентів денної форми навчання спеціальності
013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр»

Мукачево
МДУ 2020

УДК 37.016:811.161.2:003.077(042.3)(075.8)

Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною
радою Мукачівського державного університету
протокол № 5 від 11 листопада 2020р.

Розглянуто та схвалено на засіданні
кафедри теорії та методики початкової освіти
(протокол № 5 від 15 жовтня 2020 р.)

Укладач

Лавренова М.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії
та методики початкової освіти

Рецензент

Фенцик О.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту МДУ

Методика навчання української мови з каліграфією. Опорні конспекти лекцій
(Частина 2), (для студентів денної форми навчання спеціальності 013
«Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр» / *укладач* М.В.Лавренова. –
Мукачево: МДУ, 2020 – 60 с. (1.92 друк.арк.)

М 54

Навчально-методичне видання побудоване відповідно до навчального
плану підготовки майбутніх учителів початкової школи в ЗВО. Подано
опорні конспекти лекцій з дисципліни «Методика навчання української мови
з каліграфією», що складені відповідно до нових вимог. А також видання
уміщує списки основної та додаткової літератури, завдання до самостійної
роботи, завдання для тестового контролю.

Для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта» освітнього ступеня
«Молодший бакалавр» денної форми навчання.

© МДУ, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ	7
ОПОРНІ КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ	8
ТЕМА 7. НАУКОВІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ	8
ТЕМА 8. РІВНІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	12
ТЕМА 9. ВИДИ ВПРАВ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ	17
ТЕМА 10. ПЕРЕКАЗИ, ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ	20
ТЕМА 11. ТВОРИ, ЇХ ВИДИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ	23
ТЕМА 12. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ РІДНОЇ МОВИ	27
ТЕМА 13. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЛЕКСИКОЛОГІЇ, СИНТАКСИСУ ТА ПУНКТУАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	33
ТЕМА 14. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЧАСТИН МОВИ	40
ТЕМА 15. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ МОРФЕМНОЇ БУДОВИ СЛОВА	48
ТЕМА 16. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСНОВ ФОНЕТИКИ, ГРАФІКИ Й ОРФОГРАФІЇ	51
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	55

Передмова

«Методика навчання української мови з каліграфією» один із основних курсів спеціальності 013 «Початкова освіта». Він забезпечує теоретичну і практичну підготовку майбутніх вчителів початкової школи.

Метою цього курсу є забезпечення підготовки майбутнього фахівця до здійснення професійної діяльності в галузі навчання молодших школярів української мови у відповідності з останніми тенденціями та технологіями навчання в Новій українській школі.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- розкрити зміст і завдання кожного з розділів дисципліни;
- розкрити сутність змістових ліній Державного стандарту початкової загальної освіти; ознайомитися із змістом підручників з української мови для початкових класів;
- з'ясувати теоретичні та практичні питання навчання каліграфії;
- охарактеризувати науково обгрунтовані і підтверджені досвідом принципи, методи і прийоми роботи з школярами;
- ознайомити з системою вправ і методикою їх застосування при вивченні мовних одиниць;
- показати форми підготовки вчителя до організації навчального процесу;
- підготувати майбутніх учителів до педагогічної діяльності в умовах реформування сучасної школи, реалізації концепції мовної освіти.

У результаті вивчення курсу студент повинен – знати:

- Концепцію Нової української школи щодо навчання читання, змістові лінії Державного стандарту галузі «Мови і літератури», «мовно-літературної» освітньої галузі;
- зміст навчальної програми, нових підручників з української мови, зміни до них;
- теоретико-методичні засади викладання методики навчання української мови у початковій школі;
- предмет, завдання та зміст даної дисципліни;
- основи організації навчального процесу у початковій школі.

У відповідності до сучасних соціальних замовлень підготовка фахівців має ґрунтуватися на методологічній основі. Молодші бакалаври спеціальності 013 «Початкова освіта» повинні володіти не тільки знаннями із зазначених дисциплін, а й професійними вміннями і навичками – студент повинен вміти:

- визначати мету й завдання уроків;
- аналізувати програми і підручники з української мови для початкової школи;
- реалізовувати змістові лінії Державного стандарту галузі;
- застосовувати традиційні й інноваційні методи навчання;

- добирати систему вправ та обґрунтувати методику їх проведення на відповідному етапі засвоєння знань, формування умінь та навичок;
- здійснювати аналіз уроку української мови;
- раціонально та науково обґрунтовано організовувати самостійну роботу учнів;
- правильно контролювати та оцінювати знання, вміння і навички учнів;
- самостійно розробляти конспекти уроків різних видів і типів за основною дидактичною метою та проводити їх у школі; раціонально добирати, а при необхідності виготовляти дидактичний матеріал, наочність до занять відповідно до їх пізнавальної мети;
- своєчасно й уміло використання ТЗН і засоби мультимедіа для проведення занять з мовознавчих дисциплін;
- співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи, втілювати нові методичні ідеї у практику вивчення предмета.
- працювати над психолого-педагогічною та методичною літературою, упроваджувати елементи передового педагогічного досвіду.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти набувають компетентностей:

Загальних: здатність до спілкування державною та рідною мовами (усно і письмово). Здатність осмислювати основні концептуальні засади мовної освіти в Україні, ідеї, закладені в змісті та структурі Державного стандарту, чинних програмах з української мови для учнів початкової школи в умовах Нової української школи.

Фахових: Здатність дотримуватися вимог нормативно-правових документів, що регламентують організацію освітнього процесу в початковій школі.

Здатність до використання системи теоретичних знань з освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти, та методик їх навчання.

Здатність застосовувати комунікативні знання, вміння, навички, стратегії й тактики комунікативної поведінки.

Здатність до використання інновацій у педагогічній діяльності.

Здатність до рефлексії та професійного розвитку.

Зміст курсу методики навчання української мови з каліграфією включає шістнадцять розділів.

Опрацювання курсу «Методика навчання української мови з каліграфією» в системі підготовки вчителя початкових класів передбачає різні види діяльності студентів: аудиторну роботу (лекції, практичні заняття), лабораторні заняття (в школі), самостійну роботу.

Представлений навчально-методичний посібник уміщує навчальну програму дисципліни, опорні конспекти лекцій з тем «*Наукові основи методики розвитку мовлення*», «*Рівні розвитку мовлення учнів на уроках української*

мови», «Види вправ з розвитку мовлення», «Перекази, їх класифікація та методика проведення», «Твори, їх види та методика проведення», «Теоретико-методичні засади методики навчання молодших школярів рідної мови», «Методика навчання елементів лексикології, синтаксису та пунктуації на уроках української мови», «Методика вивчення частин мови», «Методика вивчення морфемної будови слова», «Методика навчання основ фонетики, графіки й орфографії», завдання до самостійної роботи. Списки літератури містять державні документи, посібники, журнальні статті, які вийшли за останні роки у фахових виданнях.

Лекційний курс передбачає висвітлення основних питань методики навчання української мови і є науково-теоретичною базою, що забезпечує усвідомлення й засвоєння конкретних прикладних питань вивчення мови в школі.

Посібник буде сприяти вдосконаленню професійної підготовки вчителя початкової школи, формуванню методичного мислення та професійно значущих компетентностей.

Структура навчальної дисципліни.

Теми лекційних занять

№п/п	Назви тем	Кількість годин
1.	Тема 7. Наукові основи методики розвитку мовлення.	2
2.	Тема 8. Рівні розвитку мовлення учнів на уроках української мови.	2
3.	Тема 9. Види вправ з розвитку мовлення.	2
4.	Тема 10. Перекази, їх класифікація та методика проведення.	2
5.	Тема 11. Твори, їх види та методика проведення.	2
6.	Тема 12. Теоретико-методичні засади методики навчання молодших школярів рідної мови.	2
7.	Тема 13. Методика навчання елементів лексикології та синтаксису на уроках української мови.	2
8.	Тема 14. Методика вивчення частин мови.	2
9.	Тема 15. Методика вивчення морфемної будови слова.	2
10.	Тема 16. Методика навчання основ фонетики, графіки й орфографії.	2

Опорні конспекти лекцій

Тема 7. Наукові основи методики розвитку мовлення

План

1. Психологічні та педагогічні засади розвитку мовлення молодших школярів
2. Структура і зміст програми з розвитку мовлення учнів. Етапи розвитку мовлення. Вимоги програми.

3. Методи розвитку мовлення

Основні поняття теми: розвиток мовлення, етапи розвитку мовлення, методи розвитку мовлення.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44]

1. Психологічні та педагогічні засади розвитку мовлення молодших школярів

Зв'язне висловлювання – це сукупність взаємопов'язаних самостійних речень, об'єднаних спільним предметом мовлення. Розвиток мовлення є одним із основних завдань сучасного уроку. Розвивати мовлення – це вчити школярів правильно і доцільно, відповідно до норм літературної мови користуватися всім арсеналом мовних засобів у процесі побудови зв'язних висловлювань.

Розвиток проводиться за двома напрямками:

- діалогічному;
- монологічному.

Найголовніше в роботі над розвитком мовлення – **навчити** дітей докладно і вибірково викладати (переказувати) тексти різних типів і стилів мовлення, а також **створювати** в усній і писемній формі зв'язні висловлювання, різні за стилем, композицією і типом мовлення (розповідь, опис, роздум), писати лист, оголошення, замітку-інформацію, заяву.

Мова – це система знаків, а мовлення – це спілкування людей між собою за допомогою мови.

Мовлення буває:

- внутрішнє
- зовнішнє.

Процес створення будь-якого висловлювання проходить такі етапи: мотив, відчуття мовленнєвого завдання, внутрішня програма мовленнєвої дії і її реалізація, планування висловлювання в конкретній формі і створення його в словесній. Все, що ми говоримо, ми говоримо з якоюсь метою і для чогось (мотив).

Психологічні особливості:

- врахування віку,
- сприймання та відтворення тексту.

Однією з функцій мовлення є оформлення і вираження думки. Зовнішнє мовлення – це процес матеріалізації думки. Тому мислення є психологічною основою мовлення. Психологи виділяють, крім понятійного мислення, образне і конкретно-дійове.

2. Структура і зміст програми з розвитку мовлення учнів. Етапи розвитку мовлення. Вимоги програми.

Важливе місце в системі роботи над розвитком мовленнєвої діяльності учнів відводиться урокам розвитку зв'язного мовлення, які рекомендується проводити не менше одного разу на два тижні: у 2-4 класах – це окремий урок, а в 1 класі – фрагмент уроку протягом 15-20 хвилин. Основна мета цих уроків у 1 класі – ознайомлення учнів із групами слів відповідно до тематичного тижня («Навчальне приладдя», «Явища природи», «Ввічливі слова» і т. ін.), збагачення їхнього лексичного запасу словами – назвами предметів, ознак, дій, формування уміння будувати з вивченими словами словосполучення і речення, пов'язувати 2-3 речення у зв'язну розповідь. У першому класі зв'язні висловлювання будуються усно. Важливо, щоб теми для них були цікавими дітям, торкалися подій з їхнього повсякденного життя. Уже з першого року навчання слід спонукати учнів до висловлювання власних думок, своїх оцінних суджень, висновків, порад тощо.

Уроки розвитку зв'язного мовлення в 2 класі присвячуються ознайомленню школярів із виражальними засобами мови: порівняннями, епітетами, метафорами (без уживання термінів). Учні повинні навчитися правильно їх розуміти і доречно вживати у своєму мовленні. У другокласників також формуються вміння редагувати деформовані речення і тексти, будувати розповіді, описи за малюнком і запитаннями, серією малюнків, даним початком, опорними словами тощо. Творчі роботи, як правило, виконуються усно. Однак, починаючи з II семестру, учням потрібно пропонувати самостійно записувати в зошити невеликі висловлювання (3-4 речення).

(Завдання для студентів. Розгляньте Рис.1 і з'ясуйте, які одиниці зв'язного мовлення в початкових класах.)

Рис 1. Одиниці зв'язного мовлення

Етапи розвитку мовлення:

1. докомунікативний (мовленнєва ситуація, мотивація, мовленнєва інтенція);
2. комунікативний (матеріалізація висловлювання, сприйняття, зворотний зв'язок).

Докомунікативний етап підготовки повідомлення:

- мовленнєва ситуація – життєві обставини (природні або штучно створені), які викликають неусвідомлену потребу висловитися;
- мотивація – усвідомлення мети висловлювання;
- мовленнєва інтенція (підготовчі дії): вибір адресата мовлення – мовець повинен розуміти, для кого призначене висловлювання; попереднє продумування стильового оформлення висловлювання;
- внутрішній план висловлювання, який визначає його зміст – учень повинен чітко уявляти, про що він хоче розповісти і яким способом він викладатиме свої думки, тобто повинен уявити собі хід усієї думки (зробити випереджувальний синтез усього тексту);
- семантико-граматичне структурування висловлювання (добір слів; визначення порядку слів у висловлюванні; граматичне узгодження слів).

Комунікативний етап:

- матеріалізація висловлювання, тобто кодовий перехід на акустичний (усне мовлення) або графічний (писемне мовлення) код;
- сприйняття висловлювання співрозмовником;
- зворотний зв'язок.

Виходячи з цих ознак, розглядають комплекс відповідних мовленнєвих умінь для навчання зв'язного мовлення:

- уміння інформаційно-змістовного характеру (уміння добирати інформаційний і фактичний матеріал для майбутнього висловлювання, визначити і розкрити тему та головну думку тексту тощо);
- структурно-композиційні вміння (уміння бачити й відрізняти частини тексту, складати план і будувати частини тексту, зв'язно й послідовно викладати зміст тексту);
- уміння використовувати різноманітні мовні засоби (уміння вільно та правильно користуватися лексичними, граматичними й стилістичними засобами);
- уміння вдосконалювати текст (уміння знаходити помилки й недоліки та усувати їх).

Означені мовленнєві вміння реалізуються через систему методів та прийомів, зумовлених психологічними засадами формування й розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів.

3. Методи розвитку мовлення

У методиці розвитку зв'язного мовлення найбільш поширеною є така система методів розвитку зв'язного мовлення:

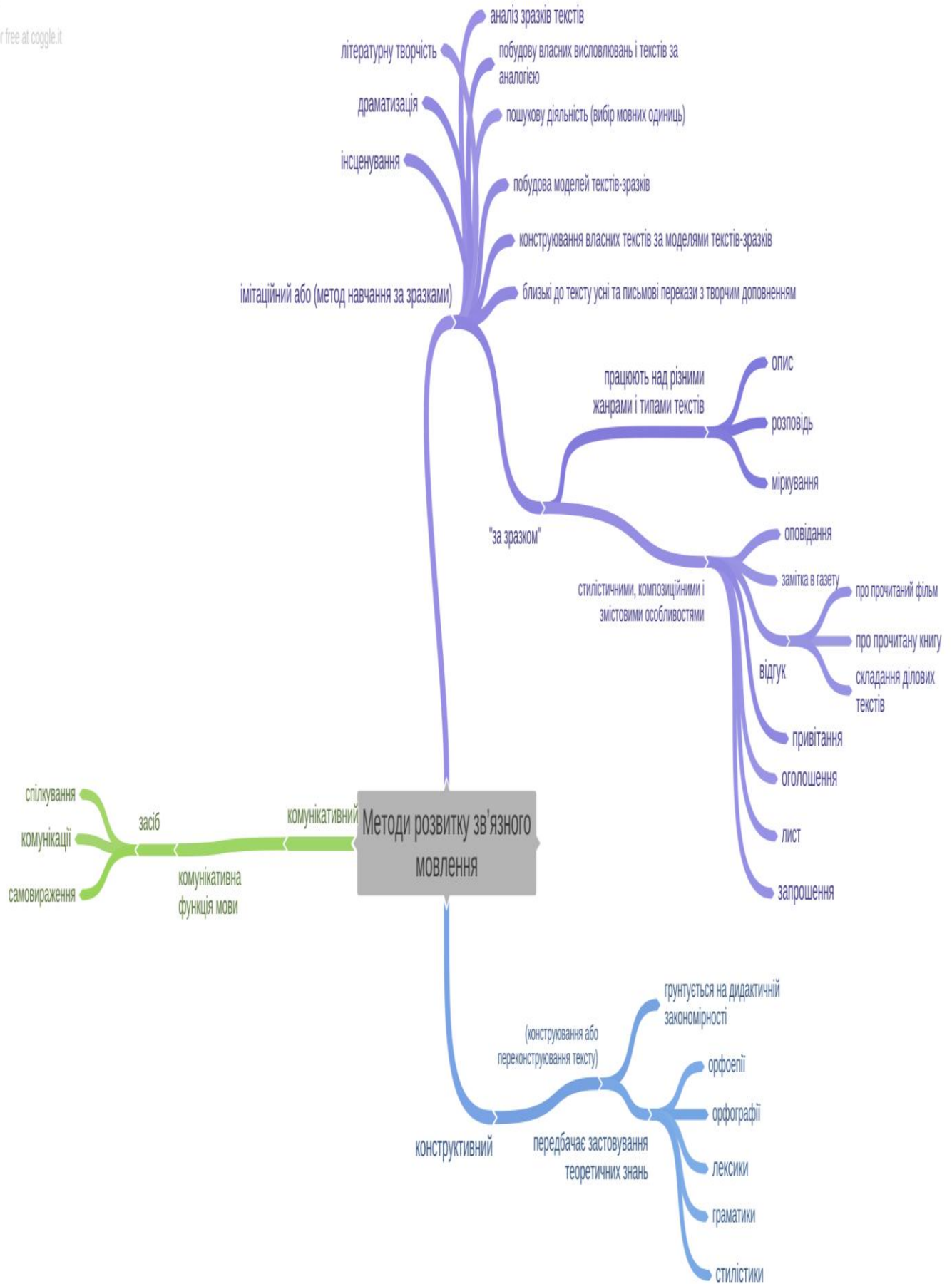

Рис.2 Методи розвитку зв'язного мовлення

Методи розвитку зв'язного мовлення мають набір прийомів і вправ.

Таблиця 1

Прийоми імітаційного методу	Прийоми конструктивного методу	Прийоми комунікативного методу
<ul style="list-style-type: none"> – добір заголовків до частин тексту, усі види усних і письмових переказів, – складання речень або компонентів тексту відповідно до якогось певного типу тексту, – письмові твори за аналогією до прочитаних творів, переклади, – відгуки про прочитані книги, – ділові папери. 	<ul style="list-style-type: none"> – логічні прийоми та вправи (побудова роздумів, доказів, виправлення логічних помилок і помилок у послідовності викладення думок тощо); – прийоми та вправи, в основу яких покладено теорію тексту (складання текстів різних видів, редагування власних текстів тощо). 	<ul style="list-style-type: none"> – розуміння й розкриття теми твору; – підпорядкування свого твору певному задуму; – збір, накопичення матеріалу, розмежування головного й другорядного відповідно до теми і задуму; – складання плану, робота над композицією; – побудова тексту, в усній формі імпровізація, в письмовій – запис без помилок, ділити на абзаци; – вдосконалення написаного, редагування.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте систему вправ, спрямованих на розвиток мовлення (клас, підручник, тему оберіть самостійно).
2. Укладіть список методичної літератури з проблем розвитку зв'язного мовлення за останні 3 роки.
3. Виготуйте текстові та ілюстративні картки роздавального дидактичного матеріалу (для індивідуальної, парної чи групової роботи).

Тема 8. Рівні розвитку мовлення учнів на уроках української мови

План

1. Лексичний рівень роботи з розвитку мовлення.
2. Робота з розвитку мовлення на вимовному рівні.
3. Словосполучення і розвиток мовлення. Речення як мовленнєва одиниця.
4. Рівень тексту з розвитку мовлення молодших школярів.

Основні поняття теми: розвитку мовлення, лексичний рівень, вимовний рівень, словосполучення, речення, текст.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44]

1. Лексичний рівень роботи з розвитку мовлення.

Лексичний рівень передбачає уточнення, збагачення, активізацію словника, вилучення нелітературних слів. Прийоми пояснення слів: показ предмета, добір синонімів, антонімів, опис предмета, тлумачення за допомогою словника. Види вправ: лексико-семантичні (вправи із синонімами, антонімами, фразеологізмами); словниково-логічні (вправи на порівняння, групування предметів, узагальнення); лексико-граматичні (пов'язані із вивченням граматики): добір спільнокореневих слів, утворення слів з одного кореня).

2.Робота з розвитку мовлення на вимовному рівні

Вимовний рівень передбачає роботу над:

- артикуляцією;
- орфоепічними нормами;
- наголосом;
- темпом мовлення;
- паузами;
- інтонацією.

На вимовному рівні розвиток мовлення здійснюється за трьома напрямками:

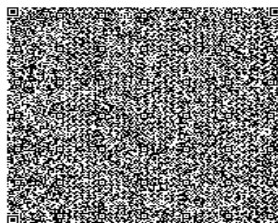
- техніка мовлення (включає правильність дихання, яке розрізняють фізіологічне і мовленнєве, чіткість дихання);
- орфоепія;
- інтонація (включає такі елементи: підвищення і пониження голосу, темп, пауза, особливий тембр). Вправи: артикуляційна гімнастика, вимова голосних і приголосних, аудіювання, чистомовки, скоромовки.

Орфоепічні норми – це загальноприйняті правила літературної вимови. Систему норм літературної вимови вивчає орфоепія.

Українська орфоепія включає:

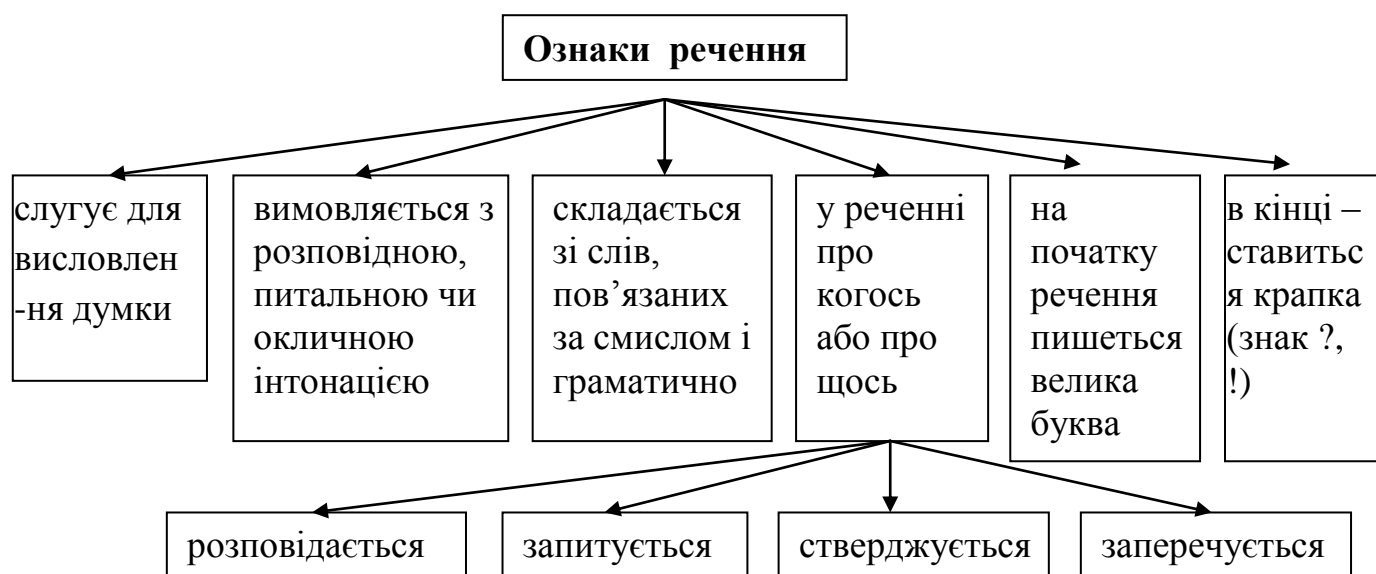
- норми вимови звуків (голосних і приголосних);
- вимови звукосполучень у процесі асиміляції;
- подвоєння;
- подовження;
- спрощення;
- збігу звуків.

Завдання для студентів. Відскануйте QR-код і визначте, за якими особливостями характеризується вимова голосних і приголосних звуків:

3.Словосполучення і розвиток мовлення. Речення як мовленнєва одиниця.

Початкові уявлення про речення і його будову учні одержують у період навчання грамоти. Вони засвоюють смислові та формальні ознаки речення:

Вправи: виділення словосполучень, складання речень із словосполученнями, редагування їх; складання речень за взірцем, за аналогією, конструктивні (передбачають побудову речень на основі теорії, складання речень за схемами тощо).

Види вправ зі словосполученнями, які сприяють мовленнєвому розвитку школярів.

1. Виділення словосполучень у реченні шляхом ставлення питань від головних слів до залежних.

2. Пояснення значень окремих словосполучень

3. Побудова словосполучень з новими словами.

4. Пояснення значень стійких словосполучень, фразеологізмів, образних висловів.

5. Побудова словосполучень з різних частин мови.

6. Знаходження та виправлення помилок у побудові словосполучень.

У початкових класах проводиться наступна робота над реченням:

– вивчення типів речень за метою висловлювання та інтонацією;

– засвоєнням понять «основа речення», «головні члени речення»;

– засвоєнням синтаксичного зв'язку між членами речення;

– вивчення однорідних членів речення.

Види творчих вправ щодо формування вмінь складання речень:

1) на задану тему (про озеро в сонячну погоду; про прогулянку в осінній ліс; про відліт птахів);

2) за сюжетним малюнком;

3) за 2-3 опорними словами (даються, наприклад, недавно почуті учнями слова, які ще не увійшли до їхнього активного словника, або форми слів, під час вживання яких учні припускаються помилок);

4) за опорними словосполученнями, порівняльними зворотами чи фразеологізмами;

5) речень-запитань і речень-відповідей;

6) на основі власних спостережень за змінами в природі;

7) на основі переглянутого фільму чи вистави;

8) складання різних варіантів речень про одне і те саме.

9) складання питальних або спонукальних речень з поданими звертаннями або самостійно дібраними.

4.Рівень тексту з розвитку мовлення молодших школярів.

Текст – це зв'язне висловлювання, має мету, свою будову, заголовок, абзац, засоби зв'язку.

Розвиток мовлення передбачає роботу у *двох напрямках*:

- удосконалення і розвиток діалогічного мовлення;
- формування монологічного мовлення.

Діалог має свою психологічну структуру:

- мотив,
- мету,
- засіб (мову),
- кінцевий результат.

Вміння у процесі *діалогічного мовлення*:

регулювати силу голосу, темп,
говорити чітко і правильно,
уважно слухати співрозмовника,
вживати формули мовленнєвого етикету.

Монологічне мовлення полягає у формуванні вмінь 4 груп:

- інформаційно-змістових;
- структурно-композиційних;
- граматико-стилістичних;
- редагування.

Уявлення про тексти різних типів відповідно до вимог програми формуються в учнів, починаючи з 2 класу. Водночас уже в період навчання грамоти можна формувати в дітей висловлювання різних типів і стилів.

У другокласників формують первинні уявлення про те, які бувають тексти, на основі зіставлення текстів різних типів. Учні спостерігають за текстами, в яких йдеться про один і той самий предмет, з'ясовують, що в текстах спільного, а що відмінного, роблять відповідні висновки.

У 3-4 класах поглиблюються, розширюються лінгвістичні уявлення молодших школярів про текст, його характерні ознаки, формуються відповідні вміння й навички, вдосконалюються набуті раніше. Учні ознайомлюють з поняттями тема і мета тексту. У процесі аналізу зв'язних висловлювань школярі визначають, про що йдеться в тексті (яка його тема), задля чого (з якою метою) він написаний. Зіставляючи тексти різних типів, у яких є спільний предмет висловлювання, учні доходять висновку, що залежно від поставленої мети (хочемо описати предмет, розповісти щось про нього, з'ясувати причини), ми говоримо по-різному: складаємо текст-опис, розповідь чи міркування

Учні навчаються розпізнавати тексти різних типів, виокремлюють елементи опису чи міркування з розповідних текстів, творять мікротексти різних видів, вчаться редагувати невдало складені.

Удосконалюються вміння молодших школярів добирати до тексту заголовки.

Найпростішими є вправи:

а) на зіставлення трьох заголовків із трьома типами текстів, у яких є спільний предмет висловлювання;

б) вибір із трьох однотематичних заголовків того, що найбільше підходить до пропонованого тексту певного типу.

Розширюючи уявлення учнів про будову текстів, варто звернути їхню увагу на те, що структура тексту визначається типом мовлення. Якщо, наприклад, метою тексту є дати уявлення про певний предмет, тобто створити опис, то зміст усіх речень тексту (а відповідно, і структурних компонентів) буде підпорядкований цій меті. У зачині тексту-опису зазвичай передається загальне враження від предмета (особи, місцевості, явища, процесу), що описується. В основній частині подається опис окремих ознак (частин, деталей, елементів тощо). А в кінцівці тексту робиться узагальнення, висновок.

Текст-опис (Стаavimo запитання який?)

Для **тексту-розповіді** (ставимо до нього питання що відбулося?) характерною є така будова: початок дії (події), її розвиток, кінець. У зачині вказується на місце дії, час, дійових осіб, в основній частині подається розвиток зображуваних подій, у кінцівці показується результат розвитку події.

Текст-міркування відповідає на загальне питання чому? (чому предмет (особа) саме такий, чому діє саме так). Цей текст має таку побудову: твердження (думка, яку потрібно довести); доказ (аргументи для доказу); висновок (оцінка, враження тощо).

Методика пропонує такі тренувальні вправи з використанням структурних одиниць текстів різних типів:

1. Із пропонованих зачинів (текстів різних видів, у яких є спільний предмет висловлювання) вибрати той, що підходить до тексту певного типу.
 2. За поданим зачином (основною частиною) тексту визначити його тип.
 3. Знайти частину тексту, яка не відповідає зазначеному типу висловлювання.
 4. Придумати зачин (кінцівку чи основну частину) до пропонованих структурних частин тексту певного виду.
 5. Змінити зачин (кінцівку) так, щоб відповідав певному типу тексту
- Для роботи з планом, абзацом можна пропонувати школярам такі види вправ:
- 1) підібрати заголовки до серії малюнків (кадрів діафільму);
 - 2) поділити текст на частини за пропонованим планом;
 - 3) поділити текст на логічно завершені частини і придумати до них заголовки;
 - 4) відповідно до плану послідовно розташувати абзаци в тексті;
 - 5) переставити абзаци так, щоб вийшов зв'язний текст;
 - 6) розташувати пункти плану відповідно до змісту тексту (в логічній послідовності);
 - 7) знайти помилку в розчленуванні тексту на абзаци;
 - 8) вставити пропущений абзац у тексті (можна дати кілька абзаців для вибору);
 - 9) прочитати текст і план до нього, виправити помилку (зайвий (відсутній) пункт плану; зайвий (відсутній) абзац; пункт плану (чи абзац) стоїть не на місці);
 - 10) переказати (скласти) текст за планом.

Завдання для самостійної роботи:

1. Наукові основи розвитку мовлення (огляд статей фахових видань).
2. Скласти план-конспект уроку розвитку мовлення (тема за вибором студента).

Тема 9. Види вправ з розвитку мовлення

План

1. Завдання і зміст роботи з розвитку мовлення.
2. Види вправ з розвитку мовлення.
3. Текстові вправи, методика проведення.

Основні поняття теми: розвиток мовлення, вправа, переказ, твір, виступ, розповідь, відгук, есе.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44]

1.Завдання і зміст роботи з розвитку мовлення.

Завдання і зміст роботи з розвитку мовлення подано у програмі.

Розвиток зв'язного мовлення учнів початкових класів передбачає роботу у *двох напрямках:* удосконалення і розвиток діалогічного мовлення та формування вмінь будувати монологічні зв'язні висловлювання.

У процесі побудови діалогу важливого значення набуває мовленнєва активність співрозмовників: уміння розпочати діалог, тобто поставити запитання, швидко зорієнтуватися в ситуації, знайти правильну, влучну, а якщо потрібно — дотепну відповідь.

Діалог, як форма мовленнєвої діяльності, має свою психологічну структуру: *мотив, мету, засіб (мова) і кінцевий результат* – очікувану реакцію співрозмовника.

Процес творення тексту включає *чотири етапи*:

- 1) орієнтування в умовах спілкування; у планування ходу думки;
- 2) добір найбільш відповідних мовних засобів для її вираження;
- 3) забезпечення зворотного зв'язку.

Створення монологу починається із авторського задуму – потреби про щось розповісти, довести свою думку, описати явище. Мовець, таким чином, задумується над питаннями: про що сказати, як, з якою метою.

Другий етап мовленнєвої діяльності – планування ходу думки. Мовець обмірковує попередній план розгортання задуму: знаходить підхід до цього центру, потім висновки, кінцівку. Цей план спочатку схематичний, не розгорнений у деталях. Він безперервно змінюється, уточнюється у процесі творчості.

Щоб передати послідовно думки про предмет, треба вичленити його ознаки, визначити головні з них; підпорядкувати їм другорядні і передати цю складну залежність ознак предмета відповідними мовними засобами. Виклад має бути таким виразним, щоб той, до кого звертаємося, міг одержати точне уявлення про предмет. Іншими словами, під час побудови тексту виникає потреба стати на точку зору адресата нашого мовлення, тобто оцінити своє висловлювання від імені адресата. Орієнтування на адресата мовлення – це зворотний зв'язок, редагування власного тексту. Передача думки мовниці засобами та удосконалення свого мовлення – наступні етапи структури мовленнєвої діяльності.

2. Види вправ з розвитку мовлення.

- розгорнуті відповіді на запитання вчителя;
- декламування вивчених художніх текстів;
- записи на основі спостережень;
- імпровізації за змістом твору;
- інсценізація оповідань і казок;
- словесне малювання;
- відзиви про прочитані книжки, листи;
- побудова діалогів;
- перекази, твори.

Актуальним на сьогодні є комплексна робота над словом, що включає розгляд слова за всіма рівнями. Незважаючи на різноманітність зв'язних висловлювань, в

основі кожного з них лежать однакові мовленнєві дії. На сьогодні розглядається комплекс відповідних *мовленнєвих умінь* для навчання зв'язного мовлення:

- уміння інформаційно-змістового характеру;
- структурно-композиційні;
- мовні;
- уміння удосконалювати текст.

Методика розвитку зв'язного мовлення передбачає *формування в учнів умінь*:

- свідомо і правильно будувати усні та письмові висловлювання (складання усних та письмових переказів);
- діалоги.

3. Текстові вправи, методика роботи.

У методиці розвитку мовлення молодших школярів передбачено такі види *текстових вправ*:

- а) усний переказ прочитаного в різних варіантах;
- б) різноманітні текстові виступи учнів, пов'язані з аналізом прочитаної літератури, вивченням мовної теорії;
- в) різні імпровізації: розповіді про життєві ситуації, складання казок, розповідей тощо;
- г) відгуки про прочитану книжку, побачений фільм, виставу і т. ін.;
- д) твори на самостійно обрану чи задану тему, за картиною, за планом, за даним початком тощо.

Текстові вправи можна класифікувати:

- 1) за джерелом матеріалу (з живого досвіду чи опосередкованого – книги, фільми, телепередачі, картини тощо);
- 2) типом тексту (розповідь, опис, міркування);
- 3) стилем мовлення (розмовні, художні, наукові, ділові); 4) типами вправ (перекази, твори);
- 4) за рівнем самостійності і творчої активності (за зразком, конструктивні, творчі).

Розвивати зв'язне мовлення школярів – означає формувати в них конкретні вміння. У початковій школі учні оволодівають такими вміннями побудови зв'язних висловлювань:

- 1. Уміння *зрозуміти тему*, осмислити її і *розкрити* у власному творі. Підготовка до розуміння теми проводиться під час усного чи писемного переказу, аналізу зразка. Самостійне розкриття теми здійснюється у творі.
- 2. Уміння підпорядковувати висловлювання певній ідеї.
- 3. Уміння збирати матеріал для висловлювання.
- 4. Уміння систематизувати матеріал і складати план майбутнього тексту.
- 5. Уміння дотримуватися плану під час складання висловлювання.

6. Уміння використовувати мовні засоби відповідно до літературних норм і мети висловлювання, тобто вміння правильно і зрозуміло висловлювати свої думки.

7. Уміння будувати текст: вдало розпочати, використати підготовлений матеріал, послідовно і зрозуміло викласти думку, не випустити головного, вміло закінчити висловлювання.

8. Уміння вдосконалювати власний текст.

Завдання для самостійної роботи:

1. Охарактеризуйте види мовленнєвої діяльності, розвиток яких здійснюється в початковій школі відповідно до чинних навчальних програм.

2. Проаналізуйте і порівняйте програмні вимоги до діалогічного мовлення учнів 1, 2, 3 і 4 класів.

3. Розкрийте методику формування в молодших школярів умінь будувати діалог. Продемонструйте її на прикладі фрагмента уроку, присвяченого складанню діалогу.

Тема 10. Перекази, їх класифікація та методика проведення.

План

1. Докладний переказ, методика проведення.
2. Вибірковий переказ, методика проведення.
3. Стислий переказ, методика проведення.
4. Творчий переказ, методика проведення.

Основні поняття теми: розвиток мовлення, переказ, докладний, вибірковий, стислий, творчий.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44]

1. Докладний переказ, методика проведення.

Види переказів:

- докладні;
- вибіркові;
- стислі;
- творчі.

У початковій школі найчастіше практикують *докладний переказ*, у процесі якого учні усвідомлюють і запам'ятовують до найдрібніших деталей зміст тексту для того, щоб передати його зі збереженням подробиць.

Цінність докладного переказу як прийому розвитку зв'язного мовлення полягає в тому, що він збагачує й активізує словниковий запас школярів, формує вміння доречно використовувати виражальні засоби мови, виробляє правописні навички. Дослівне відтворення прослуханого чи прочитаного тексту сприяє також зосередженню уваги, розвитку пам'яті й мислення учнів.

Методика роботи над *детальним переказом* включає такі компоненти:

1. Читання тексту.
2. Бесіда за змістом прочитаного (прослуханого).
3. Лексико-семантична робота. Орфографічна робота.
4. Повторне читання тексту; поділ його на частини.
5. Складання плану; переказ за планом.
6. Написання переказу.

2.Стислий переказ, методика проведення.

Стислий переказ передбачає також цілісне відтворення тексту, без подробиць і деталей, але зі збереженням найголовнішого. Під час підготовки до написання стислого переказу проводиться ретельна робота над планом і послідовністю викладу матеріалу, оскільки під час скорочення тексту можуть порушуватися логічні зв'язки, втрачатися основний зміст тексту, його ідея, спотворюватися тема, випускаючи малозначущі факти, події, другорядні епізоди. Привчати дітей стисло переказувати зміст прочитаного починається вже в 2 класі.

Методика роботи над *стислим переказом* передбачає таку послідовність дій:

1. Читання тексту.
2. Бесіда за змістом прочитаного (5-6 запитань).
3. Робота над мовними засобами: над словами, образотворчими засобами, окремими реченнями. Орфографічна робота.
4. Стисле, кількома реченнями, передавання змісту тексту.
5. Детальний переказ – двох фрагментів (для порівняння зі стислою передачею цих же частин).
6. Складання плану.
7. Стислий переказ фрагментів за пунктами плану.
8. Самостійне складання тексту переказу

3.Вибірковий переказ, методика проведення.

Вибірковий переказ, як і інші види переказів – засіб розвитку зв'язного мовлення учнів та формування комунікативних умінь. Використовуючи вибірковий переказ на уроках читання, української мови, розвитку мовлення, вчитель формує та удосконалює в процесі роботи такі комунікативні уміння учнів:

1. Уміння добирати з тексту (текстів) матеріал на задану тему.
2. Уміння визначати основну думку майбутнього висловлення у випадку його неспівпадання з основною думкою вихідного тексту.
3. Уміння систематизувати зібраний матеріал відповідно до основної думки нового висловлення.
4. Уміння будувати висловлення іншого типу в порівнянні з типом вихідного тексту.

5. Уміння у відповідності до поставленого комунікативного завдання використовувати мовленнєві засоби вихідного тексту, а також знаходити «свої» слова і словосполучення для зв'язку відібраного матеріалу.

Методика роботи над *вибірковим переказом* передбачає таку послідовність дій:

1. Читання тексту вчителем.
2. Бесіда за його змістом. Визначення творчих завдань.
3. Словникова робота. Орфографічна підготовка.
4. Складання плану творчого переказу.
5. Усний переказ за складеним планом.
6. Самостійне записування творчого переказу.
7. Перевірка виконаної роботи.
8. Робота над помилками.

4.Творчий переказ, методика проведення.

Творчі перекази, у яких не тільки відтворюється текст, а й уносяться певні зміни, доповнення. Завдання для творчих переказів можуть бути дуже різноманітні: перестановка частин матеріалу, зміна особи оповідача, часових форм, введення описів природи, дійових осіб, оцінка вчинків дійових осіб, придумування зачину або кінцівки.

Методика роботи над *творчим переказом* передбачає таку послідовність дій:

1. Читання тексту учнями чи вчителем.
2. Бесіда за його змістом.
3. Визначення творчих завдань.
4. Складання плану творчого переказу.
5. Усний переказ за складеним планом.
6. Словникова робота.
7. Орфографічна підготовка.
8. Самостійне записування творчого переказу.
9. Перевірка виконаної роботи.

Творчі перекази є перехідним етапом від переказу до твору. У переказах перетинаються два, на перший погляд, протилежні завдання: наслідування зразка і творчість.

Добірка текстів для переказу

Тексти для переказу добирає тексти на різну тематику:

- про рідний край;
- Україну;
- про дітей і їх вчинків;
- про природу.

Завдання для самостійної роботи:

- 1.Доберіть завдання і вправи на розвиток техніки мовлення (дихання, дикції).

2.Складіть план уроку написання стислого переказу.

3.Розробіть конспекти уроків, присвячених стислому і творчому усним переказам розповідного тексту.

4.Опрацюйте критерії і норми оцінювання учнівських переказів.

Тема 11. Твори, їх види та методика проведення. Етапи роботи над твором

План

1.Твори, їх види та методика проведення.

2. Етапи роботи над твором.

3.Структура уроку української мови і розвитку мовлення в системі початкової школи.

4. Есе, етапи роботи над есе.

5. Аналіз учнівських творів. Робота над їх удосконаленням.

6.Типи помилок у переказах, творах, їх причини та методика роботи над виправленням помилок.

Основні поняття теми: твір, види творів, урок української мови, етапи роботи.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44]

1.Твори, їх види та методика проведення.

Твір – це самостійний зв’язний виклад учнями власної думки, почуттів, суджень, думок, відображення потреб, рівня культури особистості, вправа у самостійному зв’язному висловленні думок на запропоновану чи самостійно обрану тему в писемній формі.

Необхідність систематичної роботи над твором є важливою умовою навчання, оскільки школярі вчать:

– розуміти тему та знаходити свою власну, визначати її зміст і обсяг, дотримуватися їх на всіх етапах підготовки й оформлення;

– критично оцінювати матеріал, тему в цілому, висловлювати своє ставлення до зображуваного;

– передавати в тексті твору власну позицію;

– накопичувати матеріал, спостерігати, виділяти із свого досвіду головне;

– осмислювати факти, описувати, передавати свої знання, почуття, наміри;

– розміщувати матеріал у необхідній послідовності, складати план і дотримуватися його в конструюванні зв’язного тексту;

– добирати найвлучніші лексичні засоби, будувати синтаксичні конструкції і зв’язний текст;

– орфографічно та каліграфічно правильно записувати текст, розставляючи розділові знаки, дотримуватися абзаців;

– перевіряти свій твір, виявляти помилки у мовленні інших учнів;

– удосконалювати написане.

Твори можуть класифікуватися за *тематичними групами*. Тематичні групи, які відповідають сучасним програмам:

- природа нашої Батьківщини – ліс, поле, річка, погода, рослини, тварини, і т.д.;
- праця людини, професії у місті та селі, знаряддя праці, житло, предмети побуту;
- школа, сім'я, друзі, інтереси людей;
- засоби пересування, матеріали, сировина, одяг;
- звичаї, культура, обряди, мистецтво, ігри.

Класифікація творів допоможе вчителю глибоко і правильно зрозуміти навчальні завдання кожної наступної роботи, визначити ефективні методичні прийоми і засоби.

2.Етапи методики роботи над творами:

- накопичення матеріалу,
- мовна підготовка,
- робота над словосполученнями, реченнями,
- усне складання твору,
- написання,
- перевірка.

3.Структура уроку української мови і розвитку мовлення в системі початкової школи.

Орієнтовні етапи та види робіт.

1. Актуалізація чуттєвого досвіду дітей.

Створення емоційного настрою:

- орфоепічна хвилинка;
- слухання музичних творів з метою складання усної розповіді.

2.Фрагмент малювання (інтеграція з уроком образотворчого мистецтва).

3.Робота за картиною або дитячими малюнками.

Види робіт:

- бесіда з опорою на знання учнів;
- робота з малюнком;
- робота з ілюстрацією в підручнику;
- слухання тексту;
- читання уривків з художніх творів учителем (учнями) з подальшим аналізом;
- обмін враженнями від побаченого на екскурсії тощо.

II. Повідомлення теми і завдань уроку.

III.Систематизація знань, умінь і навичок

Коллективна підготовча робота. (Мовно-орфографічна підготовка)

1.Запис «кольорових» слів.

2. Добір іменників до тематичного слова.
3. Добір прикметників та дієслів до іменників.
4. Утворення словосполучень та складання речень.
5. Добір речень із запропонованих.
6. Складання і запис плану.
7. Складання усної зв'язної розповіді учнями.
8. Написання твору, його перевірка.

4. Есе, етапи роботи над есе.

Коротка літературна енциклопедія формулює визначення: «Есе – це прозовий твір невеликого обсягу і вільної композиції, що трактує певну тему й представляє спробу передати індивідуальні враження та міркування, так чи інакше з нею пов'язані».

Ознаки есе:

- наявність конкретної теми або питання. Твір, присвячений аналізу широкого кола проблем, за визначенням не може бути виконано в жанрі есе;
- есе виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання і явно не претендує на визначальну або вичерпну трактування предмета;
- як правило, есе передбачає нове, суб'єктивно забарвлене слово про щонебудь, такий твір може мати філософський, історико-біографічний, публіцистичний, літературно-критичний, науково-популярний або чисто розповідний характер, ураховуючи вікові особливості учнів;
- у змісті есе оцінюються, в першу чергу, особистість автора, його світогляд, думки і почуття.

Структура і план есе.

Структура есе визначається пропонованими до нього вимогами:

- думки автора есе з проблеми викладаються у формі коротких тез (Т);
- думка повинна бути підкріплена доказами –тому за тезою слідує аргументи (А).

Аргументи – це факти, явища суспільного життя, події, життєві ситуації і життєвий досвід та ін. Краще приводити два аргументи на користь кожної тези: один аргумент здається непереконливим, три аргументи можуть «перевантажити» виклад, виконане в жанрі, орієнтованому на стислість і образність.

Таким чином, есе набуває кільцеву структуру (кількість тез і аргументів залежить від теми, обраного плану, логіки розвитку думки). При написанні есе важливо також враховувати наступні моменти: вступ і висновок повинні фокусувати увагу на проблемі. Необхідно виділення абзаців, рядків, встановлення логічного зв'язку абзаців: так досягається цілісність роботи.

Стиль викладу:

- есе властиві емоційність,

– експресивність, художність.

5. Аналіз учнівських творів. Робота над їх удосконаленням.

У ході аналізу вчитель спочатку характеризує хороші за змістом, формою і письмовим оформленням твори, а потім приступає до розбору недоліків і помилок.

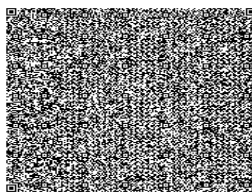
Аналіз твору здійснюється за такими *критеріями*:

1. Відповідність змісту темі, повнота її розкриття.
2. Правильність складання плану, логічність побудови тексту, послідовність, відповідність плану, обґрунтованість, аргументація, відсутність повторів або пропусків у змісті, прозорість вираження головної думки і зроблених висновків.
3. Тип тексту, жанр, стиль: співвідношення розповіді, опису, міркування, комунікативна доцільність відбору мовних засобів, єдність стилю, використання засобів виразності.
4. Обсяг твору: кількість слів, речень, абзаців.
5. Лексика: правильність вибору слів, точність їх уживання, використання синонімів, антонімів, фразеологізмів.
6. Синтаксис: розміри речень, різноманітність чи одноманітність синтаксичних конструкцій, наявність складних речень.
7. Орфографічна і пунктуаційна грамотність, характер помилок.
8. Каліграфія, культура оформлення письмової роботи.

6. Типи помилок у переказах, творах, їх причини та методика роботи над виправленням помилок.

В усному і писемному мовленні молодших школярів трапляється чимало мовленнєвих помилок.

(Завдання для студентів. Відскануйте QR-код і проаналізуйте типи учнівських помилок).

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте статті журналу «Учитель початкової школи» за останні два роки щодо структури і видів роботи на уроках української мови в контексті Концепції Нової української школи.
2. Опрацюйте критерії і норми оцінювання учнівських творів.

Тема 12. Теоретико-методичні засади методики навчання молодших школярів рідної мови.

План

1. Класифікація та типи уроків української мови.
2. Структура уроків української мови.

3. Контрольні уроки та уроки аналізу контрольних робіт.
4. Форми організації навчальної діяльності учнів на уроці.
5. Вимоги до планування, підготовки й проведення уроків української мови.
5. Особливості уроку української мови в умовах класу-комплекту.

Основні поняття теми: урок української мови, граматичні поняття, тренувальні уроки, типи уроків.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44]

1. Класифікація та типи уроків української мови

Класифікація уроків з української мови:

- За особливостями вивченого матеріалу (орфоепічні, лексичні, словотвірні тощо, тобто аспектні);
- За етапом формування певного поняття (вивчення, закріплення, застосування інформації);
- За дидактичною метою.

Типи уроків (за дидактичною метою):

Традиційна класифікація уроків	Новітня класифікація уроків	Сучасна модернізована класифікація уроків з української мови
<ul style="list-style-type: none"> – Уроки вивчення нового матеріалу; – Уроки закріплення знань, умінь і навичок (тренувальні уроки); – Уроки повторення й систематизації (узагальнювальні); – Уроки перевірки й обліку знань, умінь і навичок (контрольні уроки); – Уроки аналізу контрольних робіт. 	<ul style="list-style-type: none"> – Уроки засвоєння нових знань; – Уроки осмислення нових знань і формування умінь; – Уроки застосування знань, умінь і навичок; – Уроки узагальнення й систематизації знань; – Уроки перевірки, оцінювання й корекції знань, умінь і навичок; – Комбіновані уроки, – Нестандартні (нетрадиційні) уроки. – Урок розвитку зв'язного мовлення. 	<ul style="list-style-type: none"> – Уроки формування нових понять; – Уроки осмислення нових знань і формування умінь; – Уроки застосування знань, умінь і навичок; – Уроки повторення, узагальнення й систематизації знань, умінь і навичок; – Уроки перевірки, оцінювання й корекції знань, умінь і навичок.

2. Структура уроків української мови

Структура уроку засвоєння нових знань

- I. Організація учнів для роботи.

II. Актуалізація опорних знань учнів – повторення раніше вивченого матеріалу, який органічно пов'язується з новим.

III. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та мети уроку.

IV. Сприймання й усвідомлення учнями нового навчального матеріалу:

а) спостереження й аналіз мовних явищ під керівництвом учителя;

б) висновки, формулювання правила учнями;

в) робота з підручником (уточнення формулювання правила за підручником, вивчення правила та добір нових прикладів для його ілюстрування);

г) перевірка розуміння нового матеріалу (повторення вивченого правила, аналіз нових прикладів).

V. Осмислення нових знань у процесі практичної діяльності:

а) формування вмінь користуватися знаннями (новим правилом) у процесі виконання різноманітних вправ під керівництвом учителя;

б) самостійна творча робота.

VI. Завдання додому: пояснення домашнього завдання і способу його виконання.

VII. Підсумок уроку.

Структура уроку осмислення знань, формування на їх основі необхідних умінь і навичок

I. Організація учнів для роботи.

II. Словникова робота. Робота над помилками.

III. Перевірка домашнього завдання.

IV. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення теми та мети уроку.

V. Тренувальні вправи на осмислення знань, умінь, навичок за певною системою з поступовим ускладненням форм роботи, зростанням самостійності і творчої активності учнів. У процесі виконання вправ повторюються потрібні теоретичні відомості, правила.

VI. Творчі вправи.

VII. Підсумок уроку.

VIII. Завдання додому

Комбінований урок:

– Організаційно-мотиваційний.

– Перевірка Д.З.

– Актуалізація опорних знань.

– Повідомлення нового матеріалу.

– Закріплення вивченого матеріалу.

– Підбиття підсумків уроку і повідомлення домашнього завдання.

Класифікація нестандартних уроків досить різноманітна:

– бінарні уроки;

- інтегровані уроки;
- віршовані (римовані) уроки;
- уроки-ігри.
- уроки-дискусії;
- уроки-дослідження;
- уроки-звіти;
- уроки-змагання;
- уроки-мандрівки;
- уроки – сюжетні замальовки.

Структура комбінованого уроку з формування комунікативної компетентності:

1. Спостереження за мовними і мовленнєвими явищами.
2. Узагальнення ознак виучуваного поняття.
3. Закріплення мовних і мовленнєвих знань і вмінь .
4. Вправляння у практичному застосуванні набутих знань.
5. Домашнє завдання.

3. Контрольні уроки та уроки аналізу контрольних робіт

Структура уроку перевірки знань, умінь і навичок учнів

Контрольний диктант

- I. Організація учнів для роботи.
- II. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення мети уроку.
- III. Підготовча робота:
 - а) читання тексту диктанту;
 - б) з'ясування, як учні зрозуміли зміст тексту диктанту;
 - в) словникова робота.
- IV. Контрольний диктант:
 - а) учитель читає речення, потім диктує його по частинах, учні записують;
 - б) записане речення повторюється для перевірки;
 - в) учитель диктує весь записаний текст, учні перевіряють;
 - г) учні ще раз самостійно перевіряють записаний текст.
- V. Відповіді на запитання, які виникли в учнів під час писання контрольного диктанту (після того, як зібрано зошити).
- VI. Завдання додому (з урахуванням необхідності підготовки учнів до уроку, аналізу результатів контрольного диктанту).

Структура уроку аналізу результатів письмових робіт

- I. Перевірка домашнього завдання.
- II. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення мети уроку.
- III. Загальна характеристика результатів перевірки знань і навичок, виявлених учнями під час виконання контрольної роботи, диктанту:
 - а) результати виконання контрольної роботи;

б) аналіз позитивних моментів у роботах окремих учнів;

в) аналіз типових недоліків у роботах.

IV. Робота над типовими помилками:

а) пояснення орфограм, повторення правил;

б) запис аналогічних прикладів;

в) складання речень зі словами, в яких допущено помилки.

V. Завдання додому.

VI. Робота над індивідуальними помилками.

Структура уроку узагальнення і систематизації знань

I. Перевірка домашнього завдання.

II. Мотивація навчальної діяльності учнів і повідомлення мети уроку.

III. Повторення, узагальнення і систематизація найважливіших теоретичних відомостей з теми, узагальнення окремих мовних явищ.

IV. Узагальнення і порівняння системи понять, характерних для кількох тем, розділів.

V. Виконання різних видів творчих вправ.

VI. Завдання додому творчого характеру.

VII. Підсумок уроку. Аналіз ступеня засвоєння вивченого матеріалу з теми, розділу. Чітке виділення, повторення вчителем основних відомостей з теми.

4. Форми організації навчальної діяльності учнів на уроці.

Залежно від кількості учнів і характеру їхньої взаємодії між собою та з учителем розрізняють такі форми роботи навчальної діяльності:

- фронтальну;
- індивідуальну;
- групову форми.

Фронтальна навчальна діяльність полягає у виконанні всіма учнями класу під безпосереднім керівництвом учителя спільного завдання. При цьому вчитель організовує клас для роботи в одному темпі.

Індивідуальна навчальна діяльність – це самостійне виконання школярем навчальних завдань. За індивідуальної форми організації роботи кожний учень отримує завдання й опрацьовує його самостійно, незалежно від інших (розв'язує задачу, виконує вправу, контрольну роботу, пише твір, диктант тощо). Індивідуальна навчальна діяльність переважає у виконанні домашніх робіт, самостійних і контрольних завдань у класі. Однією з форм її організації є програмоване навчання.

Групова навчальна діяльність відбувається в невеликих за складом групах у межах одного класу. Досягнення загальної мети групової діяльності реалізується завдяки спільним зусиллям окремих членів групи. Групи можуть бути стабільними чи тимчасовими. Дослідження свідчать, що найбільш ефективними є групи з 4-5 осіб, які складаються з різних за успішністю учнів.

Способи організації групової навчальної діяльності учнів

1. Однорідна групова діяльність.
2. Диференційована групова діяльність.
3. Кооперативна групова діяльність.
4. Парна навчальна діяльність відбувається у групах мінімального складу – із двох учнів.
5. Інколи виконання групового завдання потребує розподілу навчальної роботи між її виконавцями.

5.Вимоги до планування, підготовки й проведення уроків української мови

Риси сучасного уроку української мови:

- Науковість
- Технологічність (програмування діяльності вчителя та учнів)
- Інтегральність (міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки)
- Використання сучасних засобів навчання
- Результативність (якісна та кількісна оцінка результатів уроку)

Технологія сучасного уроку:

- систематичне й послідовне втілення на практиці попередньо спроектованого навчально-виховного процесу;
- система дій учителя та учнів, що підвищує ефективність навчання.

Діяльність учителя:	Діяльність учнів:
1 Мотивація уроку. 2 Актуалізація знань. 3 Організація сприйняття матеріалу. 4 Організація засвоєння знань. 5. Організація закріплення вивченого. 6 Організація домашнього завдання.	1. Підготовка до сприйняття й осмислення знань. 2. Сприйняття й осмислення нового матеріалу. 3. Узагальнення знань і умінь. 4. Осмислення домашнього завдання. 5. Консультативний.

Планування уроків мови:

Календарне - перелік програмних тем, розподіл їх за тижнями.

Тематичне – повна розробка кожної теми (формування зун, контрольної-корекційна робота, контрольні роботи, аналіз к.р., самостійна робота учнів).

План-конспект уроку – тип, тема, мета, засоби навчання, етапи уроку, елементи повторення, актуалізація опорних знань, послідовність роботи вчителя і учнів, домашнє завдання, підсумок уроку.

Вимоги до складання плану-конспекту уроку:

1. Єдність навчальної, розвивальної і виховної мети.
2. Цілеспрямованість, чіткість і внутрішня логіка уроку

3. Єдність розвитку мислення і мовлення учнів.

4. Індивідуалізація та диференціація навчання.

Основні вимоги до вчителя:

– Досконало володіти мовою

– Уміти визначати цілі навчання

– Уміти проектувати урок

– Володіти проблемним навчанням

– Застосовувати інтерактивні форми навчання (ситуації, рольові ігри, колективне розв'язання проблем)

– Створювати нові види наочності

– Організовувати групову та індивідуальну роботу в класі

6. Особливості уроку української мови в умовах класу-комплекту

Урок мови в класі-комплекті:

Особливості:

– чергування самостійної роботи із роботою під керівництвом вчителя;

– поєднання під час уроку предметів, що надають можливість для чергування самостійної роботи і під керівництвом;

– система скорочених уроків:

1 урок – 1 клас (30 хв.)

4 урок - 1 та 3 класи (35-40 хв.)

2 урок – 1 клас (30 хв.)

5 урок – 3 клас (30- хв.)

3 урок – 1 та 3 класи (35-40 хв.)

6 урок - 3 клас (30 хв.)

Завдання до самостійної роботи:

1. Вимоги до усного і писемного мовлення учнів, до порядку ведення учнівських зошитів і оформлення письмових робіт з мови.

2. Класифікація помилок та способи їх позначення в учнівських зошитах.

3. Оформлення титульної сторінки зошита відповідно до вимог мовного режиму.

Тема13: Методика опрацювання елементів лексикології, синтаксису й пунктуації

План

1. Система роботи з елементами лексикології в початкових класах.

2. Види вправ із лексики.

3. Словникова робота в початковій школі.

4. Ознайомлення школярів з прямим і переносним значенням слова, багатозначними словами, найпоширенішими омонімами.

5. Формування поняття про речення та його типи .

6. Методика поетапного засвоєння понять «основа речення», «головні й другорядні члени речення».

7. Методика роботи над засвоєнням синтаксичного зв'язку між членами речення.

8. Ознайомлення з однорідними членами речення.

9. Види вправ із синтаксису й пунктуації.

Основні поняття теми: лексикологія, етапи засвоєння граматичних понять, методика поетапного засвоєння понять, види вправ із синтаксису.

1. Система роботи з елементами лексикології в початкових класах.

У початкових класах лексикологія як самостійний розділ науки про мову не вивчається. Учні засвоюють лише деякі відомості про лексику, зокрема практично ознайомлюються з прямим і переносним значенням слів, багатозначністю, омонімією, синонімією й антонімією в розділі «Слово».

У 1 класі знайомляться зі словом як одиницею мовлення, вчитель пояснює значення окремих слів, практично (без уживання термінів) учні спостерігають явища омонімії, багатозначності, синонімії та антонімії.

У 2 класі школярі спостерігають за вживанням образних слів і висловів у текстах, працюють з семантикою (значенням) слова. Учні ознайомлюють із такими лексичними явищами, як омонімія, полісемія (без уживання термінів), синонімія, антонімія, відзначають роль таких слів у мовленні.

У 3 класі продовжується спостереження за значенням слів, прямим і переносним, випадками багатозначності, із синонімами, антонімами, учні виконують практичні завдання з найуживанішими омонімами. З цією метою до програми введено вивчення теми «Значення слова».

У 4 класі знання учнів про слово розширюються внаслідок практичного використання різних лексем в усному і писемному мовленні і спостереження за їх уживанням у художніх текстах.

(Завдання для студентів. Відскануйте QR-коди і визначте, які напрями роботи над вивченням лексичних понять).

Напрями роботи над вивченням лексичних понять			
I. Лексичний аналіз мови художніх текстів	II. Пояснення значення слів шляхом використання різних способів	III. Виконання завдань на добір слів із певним значенням	IV. Уведення поданих або самостійно дібраних лексем у власне мовлення школярів
			

Етапи процесу вивчення лексики:

– пропедевтичний (підготовчий) етап (1-2 класи);

- спеціальний (3 клас);
- аспектний удосконалення лексикологічних умінь (4 клас).

2. Види вправ із лексики

Види вправ з лексики:

- 1) Відшукування виучуваного лексичного явища в поданій групі слів, словосполученнях, реченнях, зв'язних текстах.
- 2) Добір (самостійний або з використанням друкованих джерел) прикладів, які ілюструють виучуване лексичне явище.
- 3) Спостереження за роллю виучуваного лексичного явища у зразкових текстах різних стилів.
- 4) Групування виучуваних лексичних явищ за певною ознакою.
- 5) Відшукування і виправлення лексичних помилок і недоліків (у групах слів, словосполученнях, реченнях і текстах).
- 6) Лексичний розбір (характеристика слова на основі знань про лексичні явища).

Вправи з лексики слід класифікувати за такими критеріями:

I. *За дидактичною метою.*

1. Вправи, розраховані на пояснення значення слів.

Вправи, розраховані на *вживання слів у власному мовленні*:

- скласти речення з різними значеннями багатозначного слова;
- скласти речення з кількома словосполученнями;
- описати два предмети, використовуючи антоніми;
- скласти текст за малюнком, уживаючи певні лексеми.

II. *За характером розумових операцій*, які здійснюють учні під час роботи зі словом, слід розрізняти:

1. *Аналітичні вправи* (аналіз текстів чи їх уривків, уточнення відтінків у значенні слова, з'ясування мети вживання слова з тим чи іншим значенням тощо).

2. *Синтетичні вправи* (складання речень із поданим чи дібраним словом, ужитим у певному значенні, дописування (закінчення) речень, виконання різних творчих вправ тощо)

3. Вправи на *порівняння* текстів чи речень, у яких відбувалася заміна одних слів іншими (усунення недоречних повторювань, уживання емоційно забарвленої й образної лексики тощо).

III. За ступенем самостійності у виконанні слід розрізняти:

1. *Репродуктивні* вправи, розраховані на спостереження за вживанням і значенням слів у готових реченнях чи текстах.

2. *Конструктивні* вправи (складання словосполучень із поданих слів, уведення в речення антонімів, заміна одних слів іншими тощо).

3. *Творчі вправи* (самостійне складання словосполучень, речень із потрібним словом, текстів за опорними словами тощо).

IV. За формою виконання вправи з лексики бувають *усні і письмові*.

3. Словникова робота в початковій школі.

Метою вивчення лексики і словникової роботи на уроках рідної мови є навчання молодших школярів розуміти значення слів, пояснювати їх, сполучати слова з іншими, добирати і точно, виразно вживати лексичні одиниці у висловлюваннях різних типів і стилів, виправляти лексичні помилки й недоліки, контролюючи власні усні й письмові перекази і твори, вдосконалювати їх.

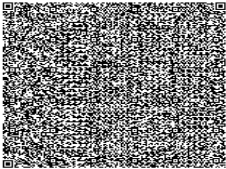
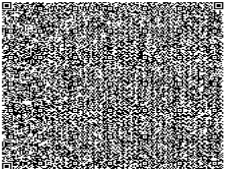
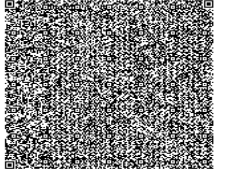
Комплекс завдань мовленнєвої роботи на лексичному рівні це:

- 1) збагачення словникового запасу учнів, кількісне поповнення його за рахунок опанування нових лексичних одиниць;
- 2) уточнення значень слів на основі засвоєння системно-лексичних зв'язків;
- 3) активізація словника, формування вмінь і навичок правильно вживати лексичні одиниці, доцільно використовувати їх у мовленні, у текстах різних типів і стилів;
- 4) боротьба з нелітературними словами (діалектизми, жаргонізми та ін.), викорінювання їх з дитячого мовлення.

4. Ознайомлення школярів з прямим і переносним значенням слова, багатозначними словами, найпоширенішими омонімами.

У лексичній роботі над твором вчителю потрібно намагатися використовувати всі можливості мовних засобів: порівнянь, епітетів, метафор, стилістичних фігур (синонімів, антонімів) тощо. В художньому тексті слова і їх поєднання мають додаткове значення, утворюють яскраві образи.

Завдання для студентів. Відскануйте QR-коди, ознайомтеся з методикою роботи над прямим і переносним значенням слів, синонімами, антонімами.

Робота над усвідомленням прямого і переносного значення слова	Робота над синонімами	Робота над антонімами
		

5. Формування поняття про речення та його типи

Напрями роботи над засвоєнням елементів синтаксису

- Спостереження за будовою та інтонаційним оформленням речень.
- Формування уявлень про – словосполучення, речення, текст.
- Засвоєння найважливіших синтаксичних понять, термінології.
- Поглиблення знань і умінь із синтаксису під час роботи з інших тем.

– Використання у власному мовленні речення за метою висловлювання та за інтонацією. Формування пунктуаційних навичок.

Вправи для ознайомлення з поняттям речення:

- побудова речень за схемами, малюнками, з поданих слів, на задану тему.
- запитання до слів у реченні – практичні навички аналізу речення.
- складання розповідного, питального і спонукального речень за поданими словами;
- перебудова поданих речень у спонукальні;
- передавання розмови двох людей із запитаннями і відповідями;
- складання зв'язної розповіді з окличними – та неокличними реченнями.

6. Методика поетапного засвоєння понять «основа речення», «головні й другорядні члени речення»

Етапи засвоєння понять «основа речення», «головні члени речення»:

- 1 етап. 1-2 класи. Формується уявлення про центр речення.
- Прийоми: смислові запитання, смисловий аналіз речення.
- 2 етап. 3 клас. Засвоєння граматичних понять у процесі вивчення елементів теорії.
- 3-4 етапи - у 4 класі – повторення, закріплення, застосування знань на практиці.

7. Методика роботи над засвоєнням синтаксичного зв'язку між членами речення

Сполучення слів –

- Спостереження за зв'язком слів і засобами їх сполучення.
- Вчаться правильно сполучати слова.
- Установлюють ознаки: пов'язуються за смыслом, за допомогою закінчень або закінчень і прийменників; постановка запитання від головного слова до залежного.

– Двосторонній зв'язок між підметом і присудком (3кл.)

Синтаксичний аналіз:

На пропедевтичному етапі:

- назвати у реченні сполучення підмета і присудка,
- назвати інші сполучення слів;
- встановити за допомогою питань зв'язок між ними;
- виписати парами зв'язані між собою слова, крім підмета і присудка,
- вказати залежне слово, поставити питання до нього.

На кінцевому етапі:

- визначення основи речення, шляхом встановлення зв'язків між підметом і присудком;
- відшукування залежних слів від підмета;

- відшукування залежних слів від присудка;
- встановлення залежності між іншими другорядними членами речення.

8. Ознайомлення з однорідними членами речення

Однорідні члени речення:

1-3 кл. Знаходять перелічування.

4 кл. Вивчення однорідних членів речення:

- однорідні члени речення відповідають на одне і те саме запитання і зв'язані з одним і тим словом;
- однорідними можуть бути підмети, присудки, другорядні члени речення;
- при однорідних членах речення можуть бути залежні слова;
- однорідні члени поєднуються за допомогою інтонації і сполучників (і, та, а, але);
- при відсутності сполучників при однорідних членах речення ставляться коми;
- перед сполучниками а, але завжди ставляться коми.

Вправи для ознайомлення з однорідними членами речення:

- Поширення, доповнення речення;
- добір слів з дужок;
- придумування речень з відповідями на питання;
- аналіз речень.

9. Види вправ із синтаксису й пунктуації

Види вправ із синтаксису і пунктуації:

1) - аналітичні – переважає аналіз готових речень;
- синтетичні - самостійне складання речень.

2) - на основі зразка (спостереження),

- конструктивні (побудова і перебудова речень для закріплення навичок),
- творчі.

Конструктивні вправи:

- Відновлення речень із розрізнених слів (встановлення порядку слів у реченні, пов'язування слів за допомогою сполучників)
- Поділ деформованого тексту, надрукованого без великих букв і крапок, на окремі речення.
- Поступове розгортання (поширення) речень за допомогою питань.
- Поступове згортання, скорочення речень.
- Об'єднання кількох речень в одне з однорідними членами.
- Складання речень з конкретним завданнями: з головних членів речення і одного другорядного, залежного від присудка тощо;
- складання речень за схемою.

Творчі вправи

Завдання до самостійного опрацювання теми:

1. Здійсніть самоаналіз змодельованого Вами конспекту уроку вивчення однієї з лексичних тем.
2. Скласти план-конспект уроку на тему «Ознайомлення молодших школярів із фразеологічним багатством рідної мови».
3. Види мовленнєвих вправ із словосполученнями, методика їх проведення.
4. Види вправ з реченнями. Типові помилки у будові речень, шляхи запобігання їх.

Тема 14. Методика вивчення частин мови.

План

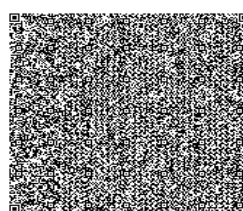
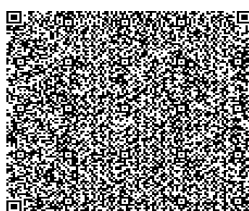
1. Етапи і методика формування граматичних понять.
2. Методика вивчення іменника.
3. Методика ознайомлення з прикметником на уроках української мови.
4. Методика вивчення займенника.
5. Методика ознайомлення з числівником.
6. Методика ознайомлення зі службовими словами.
7. Методика проведення морфологічного розбору.

Основні поняття теми: етапи засвоєння граматичних понять, методика поетапного засвоєння понять, частини мови, іменник, прикметник, дієслово, числівник, займенник, прислівник, числівник.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44].

1. Етапи і методика формування граматичних понять.

(Завдання для студентів. Відскануйте QR-код. Випишіть етапи формування граматичних понять).

2. Методика вивчення іменника

Напрями роботи з іменником:

- Формування граматичного поняття «іменник»;
- Формування навичок правопису відмінкових закінчень;
- Збагачення словника новими іменниками, навички використання їх у мові.

Система вивчення іменника:

1 клас: Хто? Що? Назви предметів. Назви істот і неістот.

2 клас: Термін «іменник». Назви істот і неістот. Один-багато.

3 клас: Назви істот і неістот. Власні і загальні. Однина-множина. Рід.

4 клас: Назви відмінків, запитання до них, зміна за зразком. Рід. Число. Зміна за числами, відмінками. Правопис

Методика вивчення числа іменника:

1. Спостереження за значенням слів.
2. Визначення кількості предметів у словах стовпчиків.
3. Висновок про показник числа іменника (смиловий і закінчення).
Уведення терміна однина-множина.

Види вправ для уточнення числа іменника:

1. Демонстрація малюнків.
2. Класифікація слів (однина/множина, лише однина, лише множина).
3. Використання допоміжних слів (мої, вони).

Методика вивчення роду іменників:

- Евристичний метод (заміна іменників займенниками)
- Пояснювально-ілюстративний метод (слова поділяють на три групи).
- Спостереження за родовими закінченнями іменників (а, я, о, і; а, я, і; о, е, я).
- Постановка запитань до іменників (він, вона, воно).

Методика вивчення відмінювання іменників:

1. Спостереження за зміною слова в тексті.
2. Постановка запитань до іменника в різних відмінках
3. Робота з деформованими текстами, словосполученнями
4. Висновок: - зміна закінчень потрібна для зв'язку слів; - кожне закінчення співвідноситься з певним запитанням до іменника.
5. Пояснювально-ілюстративний метод (робота з таблицею)

Порядок визначення відмінків:

1. Знайти слово, з яким пов'язаний іменник.
2. Від цього слова поставити запитання до іменника, відмінок якого визначається.
3. За запитанням визначити відмінок.

Вправи для закріплення відмінювання іменників:

- Розташувати відмінки в правильній послідовності.
- Упізнати відмінок за питанням.
- До назв відмінків дібрати питання.
- До питання дібрати відмінок.
- Визначити відмінок іменників.
- Мовні ігри.
- Робота в парах
- Постановка запитань учнями.

Труднощі у визначенні відмінків:

- Плутають називний і знахідний (неістоти)
- Плутають родовий і знахідний (істоти)
- Плутають давальний і місцевий.

3. Методика ознайомлення з прикметником на уроках української мови

Основні напрями вивчення прикметника на уроках рідної мови в початкових класах:

- Спостереження за роллю в мовленні (важливий виражальний засіб), збагачення прикметниками.
- Засвоєння основних граматичних ознак (*рід, число, відмінок*) і вживання в мовленні (*якісні, відносні, присвійні, з прямим і переносним значенням, синоніми*).
- Правопис суфіксів.

Система вивчення прикметника

- 1 клас: Практичне знайомство із словами, що є ознаками предметів
- 2 клас: Термін (назви ознак предметів). Один – багато. Ознаки за кольором, матеріалом, смаком, розміром, формою.
- 3 клас: Однина – множина. Зміна за родами (в однині й множині).
- 4 клас: Зміна за відмінками. Практичне ознайомлення з твердою та м'якою групами. Правопис.

Основні граматичні категорії вивчаються в єдності з такими ж категоріями іменника рід, число (3 клас), відмінок (4 клас).

Основні граматичні категорії вивчаються в єдності з такими ж категоріями іменника.

Методика вивчення роду і числа прикметників:

- Евристичний метод. Спостереження за поєднанням різних іменників з прикметником.
- Висновок: категорія числа прикметників не самостійна, а повністю залежна від іменника, що в однині прикметники змінюються за родами, а в множині – за родами не змінюються, усі відповідають на питання *які?* і мають закінчення *-і*.
- Пояснювально-ілюстративний метод. Робота з таблицею: запитання, закінчення в однині й множині.

Алгоритм визначення роду (числа) прикметників:

1. Що відбувається з прикметником, якщо змінюється іменник, з яким він зв'язаний?
2. Виписати сполучення іменників з прикметниками, ставлячи питання до прикметників. Позначити закінчення прикметників та визначити число.
3. Прочитати текст. Поставити прикметники в потрібній формі.
4. Утворити словосполучення, добираючи до кожного іменника прикметник. Визначити число та рід прикметників в однині.

5. Знайти прикметник, ужитий в усіх трьох родах; виписати його разом з іменниками, з якими він зв'язаний.

Методика ознайомлення з відмінюванням прикметників та їх написанням:

– Евристичний метод. Спостереження за відмінюванням прикметників разом з іменниками.

– Висновок: відмінок прикметника в реченні завжди визначається за відмінком іменника.

Пояснювально-ілюстративний метод.

Алгоритм визначення відмінка прикметника:

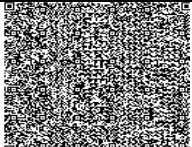
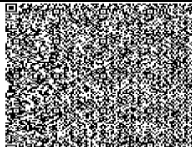

Завдання для студентів. Відскануйте QR-код і ознайомтеся з алгоритмом визначення відмінка прикметників.

3. Методика вивчення дієслова, числівника, займенника, прислівника, прийменників і сполучників у початкових класах (опрацювати самостійно).

Методика вивчення дієслова у початкових класах		
Система вивчення дієслова	Методика вивчення дієслова	Вправи для засвоєння учнями різних питань
		

Методика роботи над темою «Змінювання дієслів за часами»	
Що мають вміти	Методика вивчення змінювання дієслова
	

Методика роботи над темою «Змінювання дієслів за числами»		
Змінювання дієслів за числами	Алгоритм роботи до визначенню числа дієслів	Вправи для закріплення уміння визначати число дієслова
		

Методика роботи над темою «Неозначена форма дієслова»

1. Аналіз запропонованого у підручнику тексту.

Висновок, що ці дієслова відповідають на питання що робити? що зробити?, не вказують, коли відбувається дія і хто її виконує (ці поради можна адресувати всім нам). Учитель ознайомлює третьокласників з терміном «неозначена форма дієслова», пропонує спробувати пояснити, чому ці дієслова так називаються.

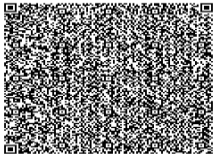

2. Пояснювально-ілюстративний метод. Колективна діяльність. Побудова опорної таблиці.

Неозначена форма

Що робити?	Що зробити?
писати	написати
читати	прочитати
малювати	намалювати
співати	заспівати

3. Робота з підручником.

Висновок: неозначена форма закінчується на *-ти* або *-тися*, рідше – *-ть*, *-ться*.

Методика роботи з поняттям і терміном «особа»	
Методика роботи	Вправи на добір дієслів
	

Алгоритм роботи над поділом дієслів на дієвідміни

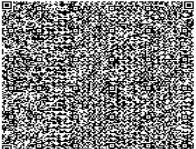
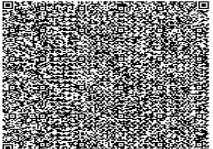
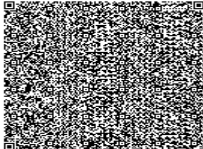

1. *Спостереження за таблицею* змінювання дієслів теперішнього і майбутнього часу в однині та множині: (- Прочитайте дієслова. Порівняйте закінчення. Чим вони відрізняються? (В одних закінченнях є буква *и, ї* (-*иш, -їш, -имо, -їмо, -ите, -їте*), а в інших – *е, є* (-*еш, -єш, -емо, -ємо, -ете, -єте*). Назвіть закінчення дієслів у 3 особі множини.

Висновок: дієслова залежно від особових закінчень поділяються на дві дієвідміни: до I дієвідміни належать дієслова, які в 3-й особі множини мають закінчення *-уть,- ють*, а в інших особових закінченнях — *-е, -є*; до II дієвідміни належать дієслова, які в 3-й особі множини мають закінчення *-ать, -ять*, а в інших особових закінченнях — *-и, -ї*.

2. *Колективне складання схеми:*

- 1) ставимо дієслово у форму 3-ї особи множини;
- 2) визначаємо закінчення;
- 3) якщо закінчення *-уть, -ють* – I дієвідміна; якщо закінчення *-ать, -ять* – II дієвідміна.

4. **Методика вивчення займенника** (опрацювати самостійно).

Методика вивчення займенника			
Система вивчення займенника	Методика ознайомлення з займенником	Методика ознайомлення з займенниками 1-ї, 2-ї, 3-ї особи однини і множини	Труднощі у визначенні відмінків
			

4. Методика вивчення прислівника

З прислівником як частиною мови учні ознайомлюються в 4 класі. Відбувається це передусім з мовленнєвою метою, оскільки прислівники відіграють помітну роль у мовленнєвому розвитку молодших школярів, розкриваючи різні ознаки дій, умови, за яких вони відбуваються, відповідаючи на різні питання, що ставляться від дієслів: *як? коли? де? звідки? куди?*.

Алгоритм роботи по вивченню прислівника

1. Евристична бесіда. Спостереження на основі зв'язного тексту, де вжито прислівники різного значення, які відповідають на різні питання.

Висновок: У результаті часткового граматичного аналізу речень (постановки питань від дієслів) учні з'ясовують, що всі виділені в тексті слова пояснюють, уточнюють дії: вказують на час, місце, напрям та спосіб виконання цих дій.

2. Учні мають навчитися впізнавати прислівники в тексті, правильно ставити до них питання від дієслів, а також уміти самостійно добирати до наведених дієслів прислівники за змістом та за граматичними питаннями. Алгоритмом роботи:

1. Шукаємо в реченні слово (найчастіше дієслово), з яким зв'язаний прислівник.

2. Від цього слова ставимо питання до прислівника.

3. Що означає прислівник у реченні? Як він пояснює виконувану в реченні дію?

4. Яким членом речення є прислівник?

5. Методика ознайомлення з числівником.

У 4 класі учні одержують загальне уявлення про числівник як частину мови, засвоюють вимову і правопис найуживаніших числівників, вживання їх у мовленні. У процесі вивчення цієї частини мови в учнів необхідно сформулювати такі вміння: упізнавати серед слів числівники, ставити до них питання *скільки? який? котрий? котра? котре? котрі?*; правильно вимовляти і писати числівники, передбачені програмою для 1-4 класів, форми родового відмінка числівників 50-80 (п'ятдесяти, шістдесяти, сімдесяти, вісімдесяти); ставити

питання до кількісних і порядкових (без уживання термінів) числівників; уживати правильні форми (за зразком у підручнику, поданим учителем) на означення часу протягом доби; будувати словосполучення з числівниками за зразком, підстановочною таблицею.

Методика ознайомлення з числівником

1. Спостереження за сюжетним малюнком, на якому зображено різну кількість певних предметів:

(Розгляньте малюнок. Кого зображено? Скільки ластівок сидить на дроті? Скільки каченят у качки? Скільки зацвіло кульбаб? Яку річ дівчинка випрала і повісила сушити першою? Що висить на мотузку п'ятим? Котре по порядку чорне каченя?)

- Назвіть слова, які означають кількість предметів. На які питання вони відповідають? Які серед уживаних нами слів означають порядок предметів під час лічби? Які питання ставимо до них?

2. Висновок: слова, які відповідають на питання *скільки? який? котрій?*, означають кількість предметів або їх порядок під час лічби.

3. Пояснювально-ілюстративний метод.

Вправи на формування вмінь вживання числівника

1. Які числівники вжито у вірші? Випиши їх, до кожного постав питання.
2. Прочитай речення. Знайди на малюнку годинник, який показує зазначений час. (*«Тринадцять година двадцять хвилин, або двадцять хвилин на чотирнадцяту»*).

3. Поєднай числівники з іменниками. Утворені словосполучення запиши.

4. Дай письмові відповіді на запитання: *О котрій годині ти прокидаєшся? Скільки хвилин витрачаєш на ранкову гімнастику? Коли виходиш з дому до школи?* та ін.

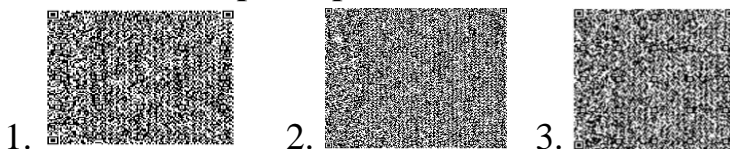
5. Запиши повні відповіді на запитання: *Зі скількох днів складається тиждень? Який третій день тижня? Скільки місяців триває весна? Яким по порядку місяцем є листопад?* тощо.

6. Від поданих числівників, що відповідають на питання *скільки?*, утвори числівники, що відповідають на питання *який? котрій?*.

6.Методика ознайомлення зі службовими словами

У 1-4 класах учні ознайомлюються зі службовими словами, до яких не ставлять питань, але без яких майже неможливо побудувати речення: *на, в, із, по, до, у, над, під, а, але, чи, тому що*.

Алгоритм роботи ознайомлення зі службовими словами

7.Методика проведення морфологічного розбору

Повний морфологічний розбір

3 клас	4 клас
<p style="text-align: center;">Іменник</p> <ol style="list-style-type: none">1. Частина мови.2. назва власна чи загальна.3. назва істоти чи неістоти.4. Питання, на яке відповідає.5. Рід.6. Яким членом речення є?	<p style="text-align: center;">Іменник</p> <ol style="list-style-type: none">1. Частина мови.2. Початкова форма (Називний відмінок однини).3. Назва власна чи загальна.4. Назва істоти чи неістоти.5. Питання, на яке відповідає.6. Рід.7. Число.8. Відмінок.9. Яким членом речення є?
<p style="text-align: center;">Прикметник.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Частина мови.2. З яким іменником зв'язаний?3. на яке питання відповідає?4. Рід.5. Число.6. Яким членом речення є?	<p style="text-align: center;">Прикметник</p> <ol style="list-style-type: none">1. Частина мови.2. Початкова форма (називний відмінок чоловічого роду, однина).3. З яким іменником зв'язаний?4. на яке питання відповідає?5. Рід.6. Відмінок.7. Число.8. Яким членом речення є?
<p style="text-align: center;">Дієслово</p> <ol style="list-style-type: none">1. Частина мови.2. Початкова форма.3. на яке питання відповідає?4. З якими словами в реченні зв'язане?5. Час.6. Число.7. Рід (для дієслів минулого часу).8. Яким членом речення є?	<p style="text-align: center;">Дієслово</p> <ol style="list-style-type: none">1. Частина мови.2. Початкова форма.3. На яке питання відповідає?4. З якими словами в реченні зв'язане?5. Час.6. Число.7. Рід (для дієслів минулого часу).8. Дієвідміна.9. Яким членом речення є?
	<p style="text-align: center;">Займенник</p> <ol style="list-style-type: none">1. Частина мови.2. Початкова форма (називний відмінок).3. На яке питання відповідає?

	4. Особа. 5. Число. 6. Відмінок. 7. Рід (для займенників 3-ої особи однини).
--	---

Завдання для самостійного опрацювання теми

1. Проаналізуйте шкільні програми і визначте систему роботи над частинами мови в 1-4 класах. Які знання про кожну частину мови засвоюють молодші школярі?

2. Доберіть приклади завдань і вправ, які сприятимуть формуванню в учнів умінь розрізняти частини мови.

3. Обґрунтуйте доцільність функціонально-комунікативного підходу до вивчення частин мови.

4. Побудуйте фрагменти уроків на ознайомлення учнів з іменником, прикметником, дієсловом, займенником, прислівником, числівником.

5. Підготуйте фрагмент уроку на опрацювання іменника, прикметника, дієслова (на вибір) за лінійно-концентричним принципом програми.

6. Доберіть вправи для усвідомлення учнями значення частин мови (на вибір) у мові та мовленні.

Тема 15. Методика вивчення морфемної будови слова.

План

1. Місце й завдання роботи з вивчення теми «Будова слова»

2. Особливості роботи з ознайомлення з основою слова і його закінченням, коренем, префіксом, суфіксом, їх роллю у словозміні й словотворенні. Морфемний розбір слів

Основні поняття теми: морфемна будова слова, морфемний розбір, словотвірний аналіз.

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44]

1. Місце й завдання роботи з вивчення теми «Будова слова»

Завдання вивчення морфемної будови слова в початкових класах наступні:

1. Оволодіння одним із важливих засобів розкриття лексичного значення слова.

2. Оволодіння на практичному рівні елементарними знаннями морфемного способу словотворення (без уживання термінів) як джерела поповнення нашої мови новими словами.

3. Ознайомлення з основами словотворення як джерелом збагачення знань школярів про навколишній світ.

4. Засвоєння понять: основа, закінчення, корінь, суфікс, префікс, усвідомлення їх ролі у формуванні точності мовлення.

5. Формування орфографічних дій.

6. Розвиток розумових здібностей, зокрема для формування специфічних розумових дій: уміння абстрагувати семантичне значення кореня та інших морфем, уміння порівнювати слова тощо.

2. Особливості роботи з ознайомлення з основою слова і його закінченням, коренем, префіксом, суфіксом, їх роллю у словозміні й словотворенні. Морфемний розбір слів

Труднощі вивчення теми:

- Визначають спорідненість лише за звуковим оформленням;
- Визначають спорідненість лише за лексичним значенням;
- Визначаючи морфеми, не зважають на чергування голосних і приголосних;
- Мало добирають споріднених слів, через що неправильно визначають морфеми;
- Визначають закінчення в невідмінюваних словах.

Особливості роботи:

- Взаємозв'язок морфеміки і словотвору з лексикологією, фонетикою, орфографією, граматиною.
- Увага до структурно-сислової залежності похідних і твірних слів, семантики морфем.
- Поєднання морфемного розбору з елементами словотвірного аналізу; структурного аналізу зі смисловим.
- Зв'язок аналізу й синтезу.
- Комунікативна спрямованість навчання.

Пропедевтичний етап. 1 клас:

- Ознайомлення із словозміною.
- Ознайомлення із словами-родичами.
- Групування споріднених слів.
- Побудова речень, текстів за малюнками букваря.
- Семантизація слів через добір спільнокореневих.
- Спостереження за словами із суфіксами (префіксами) та їх значенням.
- Завдання-загадки на творення слів.

Основний етап. 2 клас:

Словозміна:

- Спостереження за явищами словозміни та словотворення.
- Групування споріднених слів і форм слова.
- Практичні навички змінювати слова.

Словотворення

- Спостереження за словами словотворчого гнізда.
- Гніздування слів і доведення їх спорідненості.
- Виділення кореневої морфеми зі слова
- Запобігання помилкам.

Елементарне ознайомлення з будовою слова починається в 2 кл. Діти практично вчаться добирати споріднені слова, а в них спільну частину (корінь). Учні 2 класу знайомляться з істотними ознаками кожної значущої частини слова.

Основний етап. 3 клас:

Словозміна:

- Спостереження за змінами одного слова в тексті. Висновок .
- Термін. Робота з деформованим текстом. Висновок .
- Конкретизація знань: нульове закінчення, слова без закінчення.

Словотворення:

– Спостереження за словами суфіксального утворення (префікси й прийменники).

- Термін
- Вправи на визначення смислових відтінків суфіксів (префіксів).
- Формування мовленнєвих умінь.
- Зіставлення суфіксів і префіксів.

Етап закріплення й поглиблення знань. 4 клас:

Основне: значущість морфем, словотворчі зв'язки .

– Словотвірний аналіз. Морфемний аналіз. Морфемний аналіз з елементами словотвірного.

- Порівняння, класифікація, узагальнення, аналіз, синтез.
- Морфемно-морфологічне конструювання.
- Визначення граматичної функції найбільш уживаних афіксів.
- Одягання кореня.
- Складання схем словотворчого процесу.

!!!Закономірності творення слів різних частин мови.

У 4 класі знання учнів про склад слова узагальнюються у зв'язку з вивченням частин мови. Учні вчаться знаходити відмінкові та особові закінчення слів, знайомляться з їх правописом, звертають увагу на роль закінчення для зв'язку слів у реченнях та словосполученнях.

Класифікація вправ:

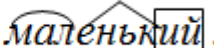
- Спостереження за роллю морфем у слові.
- Заміна морфем у слові
- Добір слів і використання їх у мовленні.
- Утворення нових слів.

Морфемний розбір слів:

- Аналіз слів, сприйнятих зором і на слух.
- Урахування структурно-семантичних зв'язків у слові.
- Урахування знань дітей про кожен морфему.
- Переходити від легших випадків до складніших.
- Уникати непосильних завдань при визначенні кореня, суфіксів.
- Від часткового розбору – до повного.

У 3 класі, коли учні ознайомляться з відмінковими закінченнями іменників, прикметників та особовими закінченнями дієслів, морфемний розбір можна починати з закінчення, потім називати корінь префікс, суфікс.

Зразок письмового розбору слова за будовою.

Розписка *маленький* .

Тема 16. Методика навчання основ фонетики, графіки й орфографії.

План

1. Основні завдання навчання орфографії в школі. Поняття про орфограму. Класифікація орфограм.
2. Орфографічні правила.
3. Методи вивчення правила, формування орфографічних навичок.
4. Види орфографічних вправ.
5. Робота над орфографічними помилками.
6. Вивчення тем «Голосні та приголосні звуки. Тверді та м'які приголосні, способи позначення їх на письмі. Дзвінки та глухі».
7. Звуковий і звуко-буквений аналізи, методика їх проведення.

Основні поняття теми: орфограма, методичні напрями навчання орфографії, класифікація орфограм, методи вивчення правила, види орфографічних вправ, орфографічні помилки

Рекомендована література [1; 3; 5; 6; 36; 44]

1. Основні завдання навчання орфографії в школі. Поняття про орфограму. Класифікація орфограм.

Орфографія (від гр. orthos – правильний і grapho – пишу) – це система загальноприйнятих правил про способи передачі звукової мови на письмі; – це система правил правопису, тобто нормативного, обов'язкового для всіх написання слів.

Завдання шкільного курсу орфографії:

- ознайомити учнів із системою загальноприйнятих способів передачі звукової мови на письмі;
- довести необхідність практичного оволодіння орфографією,
- сформувати в учнів сталі орфографічні уміння і навички(!!!)

Місце «Орфографії» в шкільному курсі:

Не виокремлюється в спеціальний розділ, а вивчається паралельно з опрацюванням відомостей з фонетики, графіки, словотвору, морфеміки, морфології.

Поняття про орфограму. Класифікація орфограм.

Орфограма – це написання, що відповідає правилу орфографії і вимагає застосування цього правила.

Орфограма – сумнівне написання, що вимагає застосування певного орфографічного правила.

Орфограма – правильне написання, в якому можна допустити помилку.

Значення орфограми:

- поліпшує виховання орфографічної пильності,
- сприяє системному вивченню орфографії, яка в шкільному курсі не виділена в окремий розділ,
- розширює коло лінгвістичних понять і знання з лінгвістики загалом,
- попереджує механічне заучування орфографічних правил.

Прийоми позначення орфограм:

- 1) підкреслення однією рисою (сумніваюсь у написанні);
 - 2) підкреслення двома рисками (не знаю, як писати);
 - 3) підкреслення хвилястою лінією (написав правильно, але не знаю правила)
- (М.Пентилюк).

Класифікація орфограм:

Буквені (село, вишневий, Україна) ;

Небуквені:

- 1) орфограми - апостроф (*п'ять, свято*);
- 2) орфограма — рисочка, або знак переносу (*лю-блю, вода*);
- 3) орфограма - дефіс (*сон-трава, ходи-но*);
- 4) орфограми - пропуски (*день у день, ні з ким*);
- 5) орфограми - контакти (*білосніжний, проте*).

2. Класифікація орфографічних правил (за змістом інструкції щодо написання:)

- одноваріантні правила;
- двоваріантні правила;
- правила-рекомендації.

Одноваріантні правила: для однакових ситуацій - один варіант написання. Усі фонетичні написання української мови.

Двоваріантні орфографічні правила: два варіанти написань, що обумовлюється додатковими орієнтирами.

До них належать:

- правило вживання префікса з- (*с-*);
- написання закінчення іменників *-ою, -ею, -єю, -ом, -ем*;
- написання прийменників і префіксів;
- вживання великої букви.

Правила – рекомендації: не дають прямої вказівки щодо написання, а містять інструкцію щодо використання певного прийому.

До них належать морфологічні написання:

- ненаголошені е, и,

– дзвінки і глухі приголосні звуки (випадки, які потребують перевірки) та деякі інші.

Підготовка до засвоєння орфографічного правила:

- 1) уміння визначити наголос;
- 2) уміння визначити будову слова;
- 3) уміння змінювати слово або добирати споріднене відповідно до інструкції.

3. Методи вивчення правила, формування орфографічних навичок

Індуктивний метод: від спостережень за мовленнєвими явищами до висновку –узагальнення (фонетичні і морфологічні написання);

Дедуктивний метод: повідомлення правила; спостереження за окремими написаннями; робота з формування відповідних умінь (семантичні написання).

Методи і прийоми навчання:

- Зв’язний виклад учителя;
- Спостереження й аналіз мовних явищ;
- Бесіди;
- Робота з підручником;
- Алгоритми;
- Метод вправ.

4. Види орфографічних вправ

– вправи на артикулювання звуків, деформована вимова яких спричиняє появу помилок;

- вправи для сприймання тексту на слух;
- звуко-буквений аналіз слів;
- вправи для зорового сприймання навчального матеріалу;
- ускладнене списування;
- неускладнене списування;
- творчі вправи;
- диктант «Перевіряю себе»;
- коментоване письмо.

Види навчальних диктантів:

- Слуховий попереджувальний диктант.
- Коментований диктант.
- Зоро-слуховий попереджувальний диктант.
- Слухові та слухо-зорові пояснювальні диктанти.
- Диктант з письмовим обґрунтуванням.
- Вибіркові диктанти.
- Словниковий диктант.
- Вільні диктанти. Творчі диктанти.
- Словниковий та вибіркового творчі диктанти.
- Графічний диктант.

Класифікація диктантів:

- *За метою:* навчальні, контрольні.
- *За характером запису:* текстуальні, словникові; вибіркові, вільні, творчі.

– За часом пояснення правопису: попереджувальні, коментовані, пояснювальні.

– За участю аналізаторів: слухові, зорові, слухо-зорові.

5. Робота над орфографічними помилками.

8. Вивчення тем «Голосні та приголосні звуки. Тверді та м'які приголосні, способи позначення їх на письмі. Дзвінки та глухі».

(опрацювати самостійно).

9. Звуковий і звуко-буквений аналізи, методика їх проведення.

У початковій школі пропонується два види фонетичного розбору – звуковий і звуко-буквений. У звуковому розборі встановлюється звуко-складова будова слова, а в звуко-буквеному – звукова і її позначення буквами. Об'єктом звукової роботи має бути сприйняте на слух мовлене слово.

У методиці навчання української мови (М.Вашуленко) пропонується план проведення звукового та звуко-буквеного аналізів слів.

1. Вимов слово по складах. Склади звукову модель слова.

2. Назви в ньому кількість складів, визнач наголошений склад.

3. Вимов послідовно звуки, з яких складається слово.

4. Назви голосні і приголосні, приголосні м'які і тверді (у разі потреби – дзвінки і глухі).

5. Запиши слово, називаючи букви, якими позначають звуки в слові, указуючи на особливість уживання [с.274-275].

Повний звуко-буквений аналіз доцільно використовувати на етапі, коли в учнів формується усвідомлення співвідношень між звуковою і графічною системами мови.

Взіреть звуко-буквеного аналізу пропонується такий.

Зразок: *Сумління* - [— • — | = • | =: •] [сумл'ін':а]

приголосні [с м л' н':]

голосні [у і а]

дзвінки [м л' н']

глухі [с]

Оскільки фонетика тісно пов'язана з орфоепією, то потрібно практикувати орфоепічний аналіз слова («Говори правильно»).

Завдання для самостійної роботи

1. Визначте ті знання, які учні мають одержати під час вивчення розділу «Звуки і букви».

2. Покажіть на прикладі, як сформулювати в учнів поняття про голосні звуки і способи позначення їх буквами.

Рекомендована література

Базова

1. Балютіна К.М. Демонстраційні картки друкованих та рукописних букв : навч.-наоч. посіб. з каліграфії для дітей 6 – 7 років / – К.М. Балютіна, В.М.Горобієвська. – К, 2001. – 41 с.
2. Кирей І.Ф. Методика викладання каліграфії в початковій школі / І.Ф.Кирей, В.А Трунова. – К. :»Вища школа». – 1994. – 143 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі / за наук. ред. М.С.Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2012. – 364 с.
4. Методика викладання української мови / За ред. С. І.Дорошенка. – К.: Вища школа, 1992.
5. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи. – К. : ВД «Освіта», 2011. – 392 с.
6. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі. Методика і технологія навчання. – Тернопіль : Астон, 2001. – 264с.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
8. НУШ: Типова освітня програма для ЗЗСО, розроблена під керівництвом О.Я.Савченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60407/>
9. НУШ: Типова освітня програма для ЗЗСО, розроблена під керівництвом Р.Б.Шияна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/program/program-1-4/60408/>
- 10.Українська мова з методикою навчання в початкових класах. Інтегрований курс / За ред. А. П. Каніщенко, Г. О. Ткачук. – Тернопіль.: Богдан, 2011.–263с.

Допоміжна

- 11.Анісімова Г.О. Сучасний урок у початковій школі : традиції та інновації (навчально-методичний посібник) / Г.О. Анісімова, О.В.Нікулочкіна. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 104 с.
- 12.Бульбах Т. Підготовка та проведення уроків з мультимедійною підтримкою в початкових класах / Т.Бульбах // Початкова школа: Науково- методичний журнал. – 2015 – № 3 – С. 56-58.
- 13.Вашуленко М. Навчально-методичне забезпечення процесу навчання грамоти першокласників за новою навчальною програмою / М.Вашуленко, О.Прищеп, О.Вашуленко// Початкова школа , 2012.– №9. –С. 29– 35.
- 14.Вашуленко М. Навчально-методичне забезпечення процесу навчання грамоти першокласників за новою навчальною програмою / М.Вашуленко, О.Прищеп, О.Вашуленко // Початкова школа, 2012.–№10.–С. 16–20.
- 15.Варзацька Л.О. Українська мова і мовлення. Розвивальне навчання у початкових класах / Л.О.Варзацька. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан,

2012. – 360с.

- 16.Вашуленко М.С. Навчання грамоти в 1 класі. Посібник для вчителя / М.С.Вашуленко. – К. : Освіта, 2012. – 223 с.
- 17.Володарська М.О. Навчання грамоти. Читання. 1 клас / М.О.Володарська, Н.О. Ковальчук, А.І. Настенко, В.М. Сисоєва. – Х. : «Основа», 2013. – 112 с.
- 18.Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник / Упорядник О.Рома. – The LEGO Fondation, 2018. – 44с.
- 19.Грибіниченко Т.О. та ін. Збірник диктантів з української мови для початкових класів / Т.О. Грибіниченко, Г.О. Козачук, Т.О. Чорноус. – К. : Либідь, 2000.
- 1.Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою. – К.: Педагогічна думка, 2003. – 144 с.
- 20.Дем'яненко С. Формування мовленнєвого поняття «текст» у дітей шестилітнього віку / С. Дем'яненко //Початкова школа.– №5.–2007.– С.11-13.
- 21.Донченко Т. Загальнодидактичні та власне методичні принципи навчання української мови / Т. Донченко // Українська мова і література в школі. – 2005. – №7. – С.7-9
- 22.Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20. 04.2011 р. – № 462.
- 23.Джелелей О.Практична методика розвитку мовлення молодших школярів / О.Джелелей, О. Коваленко, А.Ємець. – К «Шкільний світ», 2007. – 112с.
- 24.Єргіна О. В. Сучасний урок і мультимедійні технології: досвід і перспектива / О.В. Єргіна // Комп'ютер у школі та сім'ї: науково-методичний. – 2008. – №2. – С. 12 – 16.
- 25.Захарійчук М.Д. Буквар / М.Д. Захарійчук, В.О. Науменко. – К. : Грамота, 2012. – 176 с.
- 26.Захарійчук М.Д. Методика роботи за «Букварем». Книжка для вчителя / М.Д.Захарійчук, В.О. Науменко. – К. : Грамота, 2012. – 240 с.
- 27.Захарійчук М. Д. Навчання грамоти. Післябукварний період. Майстер- клас / М.Д. Захарійчук, В.О. Науменко. // Початкова освіта. – 2013. – № 8 (680) – Випуск 2. – 32 с.
- 28.Зеленська О. Використання інноваційних технологій на уроках у початкових класах / Зеленська О. // Початкова школа: Науково-методичний журнал. – 2013. – № 9. – С. 47-49.
- 29.Зимульдінова А. Мова й мовлення молодших школярів. Наукові засади / А.Зимульдінова, С.Гірняк // Початкова школа, 2012.–№11.
- 30.Ісаєва О. Комп'ютер на уроці літератури як методична проблема / О.Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2009. – № 5. – С. 2-5.

- 31.Кітаєва М. Використання мультимедійних технологій / М.Кітаєва // Початкова освіта. – 2011. – № 38. – С. 7-10.
- 32.Кирилова О. Про розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності за букварем Вашуленка М.С., Скрипченко Н.Ф. // Початкова школа, 2003. – №6. –С.34–35.
- 33.Кірик М. Навчання грамоти першокласників: психологічні та лінгвістичні основи /М.Кірик// Початкова школа, 2012.–№7.–С. 45–49.
- 34.Козак І. Оригінальні прийоми навчання дітей грамоти за звуковим методом /І.Козак // Початкова школа, 2003.–№6.–С.44–47.
- 35.Кравчук Л.В. Ефективний урок / Л.В. Кравчук // Початкова школа. –2013. – № 1. – С. 12-15. Кравчук Л.В. Ефективний урок / Л.В. Кравчук // Початкова школа. –2013. – № 1. – С. 12-15.
- 36.Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови / Ж.Крайнова // Початкова школа, 2003.– №11.–с.24–27.
- 37.Крикун М. Роль слова в розвитку зв'язного мовлення молодших школярів / М.Крикун //Початкова школа, 2003.– №11.– С.27–35.
- 38.Кубинський М.В. Формування навичок письма – одна з основних проблем початкової школи // Початкова школа. – 2006. - № 5. – С. 10-13.
- 39.Лаврентьева Г.П. Використання комп'ютера у навчанні молодших школярів очима психолога / Г.П.Лаврентьева // Комп'ютер у школі та сім'ї.– 2011– №8. – С. 21-24.
- 40.Лобчук О.Г. Навчання мовленнєвої діяльності на уроках мови.1-4 класи: навч.-метод. посібник / О.Г. Лобчук.- Освіта України, 2011. – 120с.
- 41.Марченко Н. Психолінгвістичні й лінгвометодичні підходи до змісту формування у першокласників мовленнєвих умінь і навичок міркувати /Н.Марченко // Початкова школа, 2003.– №6. – С. 11–14.
- 42.Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі. Методика і технологія навчання. – Тернопіль : Астон, 2001. – 264 с.
- 43.Онишків З.М. Мультимедіа в початковій школі / З.М. Онишків // Початкова школа : Науково-методичний журнал. – 2012 – № 5 – С. 48-51.
- 44.Павленко Л.П. Сучасний урок в початковій школі. 68 уроків з розвитку зв'язного мовлення у 1–4 класах. –Х.: Вид. к... «Основа», 2005. –Ч. 1. –112с.; Ч. 2.–112с.
- 45.Павленко Л.П. Сучасний урок в початковій школі. 68 уроків з розвитку зв'язного мовлення у 1–4 класах. –Х.: Вид. к... «Основа», 2005. –Ч. 1. –112с.; Ч. 2.–112с.
- 46.Петлюшенко Н. Упровадження комп'ютерних технологій у початковій школі / Н.Петлюшенко // Початкове навчання і виховання. – 2012- № 1 – С. 12-15.
- 47.Петрик О. Навчання грамоти дітей шестирічного віку. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС Лтд», 2001. – 96с.

- 48.Петрук О. Комунікативне спрямування у навчанні української мови у початкових класах / О.Петрук// Початкова школа, 2012.–№10.
- 49.Пищук О.В. Методика використання мультимедіа-технологій на уроці / О.В. Пищук // Педагогічна майстерня. – 2012. – № 10. – С. 15-17.
- 50.Підласий І.П. Критерії ефективності сучасного уроку / І.П.Підласий. – К. – Педагогічна думка. – 2003. – 127 с.
- 51.Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Науково-методичний посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2006. – 192 с.
- 52.Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
- 53.Пономарьова К. Компетентнісний підхід у навчанні грамоти першокласників / К.Пономарьова // Початкова школа, 2012.– №9. – С. 35–40.
- 54.Прищепа О. Проблеми навчання письма дітей, які пишуть лівою рукою // Початкова школа, 2010.–№5.– С. 10–13.
- 55.Простота Л. Урок навчання грамоти / Л.Простота // Початкова школа, 2012. – №7. – С. 33–36.
- 56.Савченко О. Дидактика початкової освіти / О.Савченко. – К: Грамота, 2012. – С. 336-362.
- 57.Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. / О.Я. Савченко.– К.: Магістр. – 1997. – 256 с.
- 58.Селевко Г.К. Проектуємо комп'ютерний урок / Г.К. Селевко // Відкритий урок. – 2006. – № 3–4. – С. 19 – 25.
- 59.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): Ч.1 / І. О. Большакова, М.С. Пристінська. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 112с.
- 60.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). – Ч.1 / М. С. Вашуленко, О.В.Вашуленко. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2018. – 112с.
- 61.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч.1 / Н. О. Воскресенська, І. В. Цєпова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018. – 112с.
- 62.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч.1 / Г. А. Іваниця. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018, – 80 с.
- 63.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) : Ч.1 /О. Л. Іщенко, С. П. Логачевська. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 112с.

- 64.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти. У 2-х ч.Ч.1. / Н.М. Кравцова, О. Д. Придаток. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2018. – 96с.
- 65.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): Ч.1. / В. І Наумчук, М. М. Наумчук. – Тернопіль: Астон, 2018. – 112с.
- 66.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти: (у 2-х частинах). Ч.1. / К. І. Пономарьова. – К.: Оріон, 2018. – 112с.
- 67.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти: (у 2-х ч.): ч.1 / Світлана Тарнавська, Віра Наumenко. – Київ: Генеза, 2018. – 112с.
- 68.«Українська мова. Буквар» підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти: у 2-х частинах. Ч.1./ М. І. Чумарна. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. – 2018. – 80 с.

15.Інформаційні ресурси

1. <http://msu.edu.ua/library/biblioteka-sohodni/> веб-сторінка бібліотеки МДУ.
2. <http://msu.edu.ua/library/elektronnyj-kataloh/> електронний каталог бібліотеки МДУ.
3. <http://msu.edu.ua/library/cul-online/> [CUL-online](#) бібліотеки МДУ.
4. www.mon.gov.ua – веб-сторінка Міністерства освіти і науки України.
5. www.nbuv.gov.ua – веб-сторінка бібліотеки ім. Вернадського.
6. <http://bibliofond.ru/> — сайт бібліотеки наукової та студентської інформації.
7. <http://biblioteka.uz.ua/> [Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф.Потушняка](#)
8. <http://mklibrary.ucoz.org/> [Мукачівська центральна районна бібліотека](#)
9. <http://metodportal.net/node> - методичний портал.
- 10.<http://www.pochatkova-shkola.net/journal.htm> - журнал «Початкова школа».
- 11.<http://pochatkova8.at.ua/> - веб-сторінка початкової школи.
- 12.<http://www.osvita.org.ua/iresource/?cmd=cat&num=4&ctg=19>-[Початкова школа // ...каталог // Каталог освітніх сайтів // Освітній портал.](#)

Навчально-методичне видання

Методика навчання української мови з каліграфією: опорні конспекти лекцій (Ч.2) для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» ОС «Молодший бакалавр»

Укладач *М.В. Лавренова*

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>